

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A fiatalokot érintő letartóztatás és más kényszerintézkedések

Szerző:

dr. Kámán Petra

Zalaegerszeg, 2023. június 29.

I. Bevezetés

A 18 éven aluliak különleges helyzetét az alkotmányjogi védelmen túl számos más jogág integrálta. Amikor kiskorúakat érintő eljárás van folyamatban, akkor a polgári eljárásjog kiemelt figyelmet fordít arra, hogy a Gyermek jogáról szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény, mint nemzetközi jogforrás, valamint az Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény I. rész 3., 12. cikkei alapján ne tárgyai, hanem alanyai és alkotói lehessenek az eljárásnak. A különböző köz-és magánintézmények, bíróságok, más hatóságok, valamint a jogalkotók kötelessége, hogy minden gyermeket érintő kérdésben a gyermekek mindenek felett álló érdekét vegyék elsődlegesnek.¹

Ezzel szemben, ha a büntető eljárás kerül előtérbe, akkor ezen cél már közvetlen veszélyben van. A büntető eljárás ugyanis a kiskorúak személyiségfejlődésére káros hatással lehet, amely független attól, hogy az eljárás mely módon zárul, bűnösséget megállapító vagy felmentő ítélettel, illetve megszüntető határozattal, hiszen a nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság előtti megjelenés kötelezettsége még a felnőttekben is nagy stresszt képes kiváltani. Mindez speciális szabályozási igényt indokol.²

A büntető eljárásról szóló 2017. évi XC. törvényben (továbbiakban Be.) is megjelenik a büntető eljárás általános célján, a generális és speciális prevención, a megelőzésen túl a további speciális cél, azaz a fiatalkorú nevelésének, illetve testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődésének az előmozdításával a fiatalkorú társadalomba való beilleszkedésének, valamint annak biztosítása, hogy a fiatalkorú ne kövessen el újabb bűncselekményt.³ Ezen célt az ügyészség a fiatalkorúakra vonatkozó eltérő törvényi rendelkezések maradéktalan érvényesülésének biztosításával segít elő.⁴

A legfőbb ügyész 2021. évet érintő ügyészségi beszámolójában foglaltak szerint 2021. évben a bűncselekmények elkövetőinek száma 146.688 (2020: 138.950) volt, közülük 7.666 (2020: 8.064) tizennegyedik életévét betöltött fiatalkorút regisztráltak. Fiatalkorúak esetében a lopás (2761), a garázdaság (1228), illetve a súlyos testi sértés (363-gondatlan alakzata nélkül) volt a leggyakoribb

¹Bertaldó András: Fiatalkorú terheltek a büntetőeljárásban. WoltersKluwer Hungary Kft. Budapest, 2022. 19.o.

²Bertaldó András: i.m. 20.o.

³Be. 677. §

⁴A fiatalkorúak büntető ügyeivel kapcsolatos ügyészségi szakfeladatok ellátásáról szóló 11/2018. (VI.29.) LÜ utasítás 2. § (1) bekezdése

elkövetett bűncselekmény. Ugyanakkor a 2020. év elején kialakult koronavírus világjárvány 2021-ben is hatást gyakorolt a büntetőügyek intézésére. A regisztrált bűncselekmények, illetve elkövetők, valamint azzal összefüggésben az érdemi ügyészségi intézkedéssel, jogerős bírósági döntéssel érintett ügyek és terheltek száma évek óta csökkenő tendenciát mutat, a visszaesés Magyarország Kormánya által kihirdetett veszélyhelyzetre, illetve egészségügyi válsághelyzetre is visszavezethető volt.⁵

2021. évben - egybevetve a 2020. évi adatokkal - a vádemeléssel érintett ügyek száma 5,3 %-kal, a vádemeléssel érintett fiatalok száma pedig 3 %-kal csökkent. Az egyes ügyészségek a vádemelés típusai alapján a vádak 11,8 %-ban nyújtottak be az általános szabályok szerinti vádiratot, ami előző évi 20,9 % -os arányhoz képest jelentős, 46,6 %-os csökkenést jelent. A vádemeléskor személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés hatálya alatt álló fiatalok számában érdemi változás ugyan nem következett be, azonban ehhez viszonyítottn a 2020. évi számokkal összehasonlítva arányaiban 4,1 %-ban többek voltak letartóztatásban (2021: 88, 7 %, 2020: 84,6 %).⁶

A bűnelkövető fiatalok első érintkezése a büntető igazságszolgáltatással a nyomozati szakaszban történik meg először, ezért külön érdemes foglalkozni a fiatalokat érintő kényszerintézkedések különös szabályaival.

Jelen dolgozat célja elsősorban a fiatalok letartóztatásának - beleértve a foganatosítás szabályait is -, mint a legsúlyosabb személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésnek a bemutatása, emellett a röviden összefoglalja a törvény által szabályozott egyéb személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedéseket - mint esetlegesen szóba jöhető, letartóztatás helyett alkalmazható alternatívákat is - azzal, hogy e tekintetben a törvény fiatalokat érintő speciális, illetve eltérő rendelkezéseire fókuszál.

A letartóztatás ugyanis az egyik legsúlyosabb kényszerintézkedés, amellyel néhány éve európai szinten is kiemelten foglalkoznak. Az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában tendencia, hogy a lehető legszűkebb körre korlátozandó a szükségesség-arányosság tesztjének figyelembevételével. Általános követelmény, és nemcsak a fiataloknál elvárás, hogy mint a legsúlyosabb

⁵ B/950 számú, A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2021. évi tevékenységéről. ,ugyeszseg.hu www.ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2022/10/ogy_beszamolo.2021.pdf.

⁶B/950 számú, A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2021. évi tevékenységéről.

kényszerintézkedés csak végső esetben és a lehető legrövidebb ideig legyen alkalmazható. Mindezek alapján nem lehet elsődleges kényszerintézkedés, ekként szubszidiárius, azonban mégis az egyik legsúlyosabb kényszerintézkedésről van szó.⁷

A dolgozat tartalmaz a letartóztatás törvényi szabályozásán túlmenően rövid történeti áttekintést, érinti a nyomozás fiatakorúakra vonatkozó leglényegibb szabályait és kiemelten foglalkozik konkrét jogesetek bemutatása által is a bűncselekmény különös tárgyi súlyával, mint a letartóztatás fiatakorúak vonatkozásában érvényesülő speciális feltétellel. Bemutatja a letartóztatás tartamára és foganatosítására vonatkozó főbb szabályokat, valamint az EJEB néhány jelentősebb döntését is.

II. A fiatakorúak elleni büntetőeljárás - az életkor jelentősége

Magyarországon - szemben az önálló szabályozás európai modelljével - egységes büntetőjogi és eljárásjogi szabályozás érvényesül, amely azt jelenti, hogy az általános büntető törvényben és büntetőeljárás törvényben foglalt szabályok néhány eltéréssel a fiatakorúakra is érvényesek, továbbá hiányzik a fiatakorúak bírósága és ügyészsége is. A fiatakorúak elleni büntetőeljárás szabályai tehát a hatályos Be.-ben kapnak helyet, azzal, hogy a külön eljárások között kerül szabályozásra. A fiatakorúakkal szembeni büntetőeljárások során a XXI. fejezetben meghatározott eltérésekkel a büntető eljárási törvény általános rendelkezéseit kell alkalmazni; igaz ez a fiatakorúakat érintő letartóztatás és más kényszerintézkedések szabályaira is.⁸

A hatályos Be. nem határozza meg explicit módon a fiatakorú fogalmát, e tekintetben visszautal a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.) 105. § (1) bekezdésére, amelynek értelmében fiatakorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadik életévét nem. A Btk. szabályrendszerében a gyermekkor büntethetőséget kizáró okot képez, és figyelemmel a Btk. 16. §-ára, amely kimondja, hogy a felsorolt bűncselekményeket kivéve nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, az állapítható meg, hogy büntetőjogi szempontból

⁷Bertaldó András idézi: Schwarzenberger Hanna: A fiatakorúak büntető igazságszolgáltatása. Belügyi Szemle. 2011/11. sz. 24. o.

⁸Dr. Nagy Alexandra - Nagyné dr. Gál Mónika: A fiatakorúak elleni büntetőeljárás sajátosságai. Büntetőjog Szemle. 2018/1. szám 57. o.

főszabályként gyermekkorú az, aki a cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be.

A fiataikorúakra vonatkozó speciális rendelkezések így csak akkor alkalmazhatóak, ha az elkövető a tizennegyedik - meghatározott bűncselekmények esetében a tizenkettedik - születésnapjának betöltése után, továbbá, ha legfeljebb a tizennyolcadik születésnapján valósítja meg a bűncselekményt. Gyermekkorú elkövetővel szemben pedig csak a gyermekvédelmi gondoskodás körében szabályozott intézkedések elrendelésére kerülhet sor. Ezen túlmenően, ha a vádlott a tizennegyedik - meghatározott bűncselekmények esetén a tizenkettedik -, illetve a tizennyolcadikéletévét a bűncselekmény elkövetésekor nem sokkal haladta meg, akkor ezt enyhítő körülményként kell értékelni.⁹

Fentiekből következik az is, hogy - leszámítva a törvényes képviselő és a gondozó eljárási jogainak a megszűnését -, az eljárást akkor is a külön eljárási szabályok szerint kell lefolytatni, ha annak tartama alatt a fiataikorú terhelt betölti a tizennyolcadik életévét. Itt említendő meg az eltérő anyagi jogi és eljárásjogi következményekkel járó életkorban megvalósított, amelyeket a Be. az eljárás hatályára vonatkozó rendelkezések közé beemelt, továbbá a fiataikorban és a felnőttkorban elkövetett bűncselekmények együttes elbírálása esetén követendő szabályok is. Így, ha több bűncselekmény miatt folyik eljárás a fiataikorúval szemben, és annak során a tizennegyedik életév betöltése előtt és a tizennegyedik életév betöltése után elkövetett bűncselekmények állnak halmazatban, az eljárást a tizennegyedik életévét betöltött fiataikorúra vonatkozó, részben eltérő rendelkezések szerint kell lefolytatni a Be. 678. § (2) bekezdése alapján. Ez a szabály összhangban áll az anyagi jogi szabályokkal is. Amikor a terhelt ellen fiataikorban és felnőttkorban elkövetett bűncselekmény miatt folytatott ügyszó olyan ügyet egyesítenek, amelyben a terheltet felnőttkorúként elkövetett bűncselekmény miatt bocsátották próbára, a törvény ugyancsak kitér. Ez a helyzet akkor fordulhat elő, ha a próbaidő előtt fiataikorúként elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt indult újabb eljárás. Ez esetben a felnőttkorúakra irányadó, ekként általános eljárási szabályok szerint kell eljárni, tehát nincs helye a fiataikorú elleni büntetőeljárásnak. Vannak úgynevezett vegyes büntetőügyek is, amikor a fiataikorú és a felnőttkorú terhelt összefüggő ügyét kell megítélni. A Be. 678. § (4) bekezdése alapján több terhelt esetén a fiataikorú terhelt ügyében a fiataikorú ügyeiben eljáró bíróság jár el akkor is, ha az

⁹Dr. Nagy Alexandra - Nagyné dr. Gál Mónika: i. m. 57-58. o.

összefügg a felnőttkorú ügyével. Egyebekben pedig az ügyek összefüggése akkor állapítható meg, ha fennállnak az egyesítésül általános feltételei, illetve az elkülönítésükre nincs törvényes lehetőség. A büntetőeljárás hatályára vonatkozó szabályok között került szabályozásra, hogy fiatalkorúval szemben büntetőeljárásnak csak közvádra van helye, és a magánvádra üldözendő bűncselekmények esetében is ügyészség jár el. Így van ez akkor is, ha a fiatalkorúval szemben emelnek vizsonvátat.¹⁰

III. A fiatalkorú gyanúsítottak ellen folytatott nyomozás sajátosságai

III.1. A felderítés

A 2018. július 01. napján hatályba lépett új Be. által bevezetett legfontosabb változás, hogy az eljárás ezen szakasza immáron két szakaszra oszlik, a felderítésre és a vizsgálatra. Ennek egyik eredménye, hogy az ügyészségi szakasz önállósága és elkülönültsége megszűnik, valamint a vádemelésről a nyomozás keretében születik döntés.

Mivel a nyomozás felderítési szakaszában a fiatalkorú terhelt nincs még jelen, aBe. sem tartalmaz a felderítés szakaszára speciális rendelkezéseket. Ugyanakkor a 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás 9. §-ára is figyelemmel, ha fiatalkorú ellen tesznek feljelentést, vagy a megalapozottan gyanúsítható személy fiatalkorú, a fiatalkorúak ügyére kijelölt ügyészség fog eljárni. A felderítés feladata, hogy feltárja az ismeretlen tettes által elkövetett bűncselekmény körülményeit, így a bűncselekmény tárgyi és alanyi oldalát, valamint további, a joghátrány alkalmazása szempontjából figyelembe vehető tényeket, tekintettel a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 133. §-ára is. A nyomozó hatóság tehát a felderítés során a cselekménnyel kapcsolatos adatokat, információkat szerzi be, ugyanakkor a felderítés csak és kizárólag a megalapozott gyanú megállapításához szüksége mértékben és tárja fel a bűncselekmény körülményeit, mert a nyomozás akkor lép a vizsgálati szakaszba át, amikor a megalapozott gyanú közlésére is sor kerül.¹¹

¹⁰Herman Szilárd: *Fiatalkorú a büntetőjog bírói gyakorlatában*. Belügyi Szemle, 2020/10. 21-22. o.

¹¹Havasi Sára: i.m. 40.o.

A felderítés során a nyomozó hatóság önállóan jár el, azzal, hogy az ügyészség a nyomozás ezen szakaszában törvényességi felügyeletet gyakorol és utasítási joggal sem rendelkezik.¹²

III.2. A vizsgálat

A nyomozás a megalapozott gyanú közlésével veszi kezdetét, ekkor már a gyanúsított is megjelenik az eljárásban, ezzel együtt a fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezések is megjelennek. Így például a nyomozó hatóságnak többletkötelezettségei keletkeznek, figyelemmel a 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 171. § (2) bekezdésére, a nyomozó hatóságot tájékoztatási kötelezettség terheli a fiatalkorú kihallgatását követően a gyermekjóléti szolgálat és a lakóhely szerint illetékes gyámhatóság irányába, ezentúl kezdeményeznie kell a védelembe vételt, valamint intézkednie kell a megelőző pártfogás elrendeléséről szóló határozat beszerzése iránt.

A Be. 682. §-ának (1) bekezdése alapján a fiatalkorú elleni eljárásban védő részvétele kötelező, továbbá a védő jelenléte kötelező a (2) bekezdésben meghatározott eljárási cselekményeken, így például a gyanúsított kihallgatáson, vagy a személy szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésekkel kapcsolatos eljárásban tartott ülésen.

A nyomozó hatóság feladata a vizsgálat során, hogy megvizsgálja a gyanúsított cselekményét, az elkövetéskor tudattartalmát és a mentő, valamint a terhelő körülményeket.¹³ Sor kerül a már beszerzett bizonyítási eszközök elemzésére, amennyiben szükséges, továbbiak törvényes úton való beszerzésére, hiszen csak valamennyi kérdés tisztázását követően lehet dönteni a nyomozás érdemi befejezhetőségéről, amely a hatályos szabályok szerint vagy vádemeléssel, vagy az eljárás megszüntetésével zárulhat le.¹⁴

A nyomozó hatóság önállósága lecsökken, ezzel együtt az ügyészség jogosítványai kiszélesednek, és a vizsgálat irányítójaként utasítási joggal is rendelkezik. A vizsgálat során az ügyészséget megillető utasítási jog magában foglalja az ügyiratok megismerésére, a nyomozás kereteinek meghatározását

¹²Be. 31. § (2) bekezdése

¹³ 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 150. § (1) bekezdése

¹⁴Be. 348. § (4) és (5) bekezdése

és a szükséges bizonyítási eszközök beszerzésére és eljárási cselekmények foganatosítására vonatkozó utasítást is.¹⁵

Fiatalkorú terhelt esetén a vonatkozó 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás az eljáró ügyészség számára külön feladatot ír elő, hiszen a nyomozás kereteinek meghatározásakor meg kell jelölnie azokat a bizonyítási eszközöket is, melyeket az egyéni értékelés érdekében szükségesnek tart, ezentúl a fiatalkorú meghatározó körülményeinek felderítése érdekében más bizonyítási eszköz beszerzését is a nyomozó hatóság feladatául tűzheti.¹⁶ A Be. 683. §-ának (1) bekezdése a fiatalkorú sajátos szükségleteinek, környezetének megismerése szempontjából lényeges körülmények vizsgálatára az alábbi eszközöket nevesíti: környezettanulmányt, a pártfogó felügyelői véleményt vagy összefoglaló pártfogó felügyelő véleményt, a szakvéleményt, pártfogó felügyelő tanúvallomását, és a fiatalkorú törvényes képviselőjének vagy a fiatalkorú gondozását ellátó más személynek a tanúvallomását.

Az ügyészséget megillető jogosítványok mellett azonban a nyomozó hatóság önállóan is végezhet nyomozati cselekményeket, a Be. meg is határozza ezen esetköröket azzal a feltétellel, hogy a nyomozati hatóságot az önállóan elvégzett nyomozati cselekményekről - meghatározott határidőn belül - beszámolási kötelezettség terheli az ügyészség felé. A nyomozó hatóság a nyomozás állásáról az általános szabályok szerint, az ügyészség rendelkezéseinek megfelelően, de maximum három havonként köteles beszámolni. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a Be. soron kívüli eljárást ír elő a fiatalkorúak esetében, továbbá amennyiben kényszerintézkedés mellett folyik az eljárás, a három havonkénti iratbemutatás nem lehet elegendő, ezért a 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás havonkénti iratbemutatást ír elő a fiatalkorú terhelt elleni eljárásban.¹⁷

Megjegyzendő, hogy a Be. önálló, a törvény XIV. Fejezetében foglalkozik az úgynevezett különleges bánásmód intézményével. A Be. 81. § (1) bekezdése alapján a természetes személy sértett és a tanú ilyen személynek minősül, ha személyes jellemzői vagy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jellege és körülményei alapján a megértésben, a megértetésben, a jogok gyakorlásában, a kötelezettségek teljesítésében, vagy a büntetőeljárásban való hatékony részvételében akadályozott.

¹⁵Havasi Sára: i.m. 42. o.

¹⁶ Havasi Sára: i.m. 42. o.

¹⁷ Havasi Sára: i.m. 42. o.

A törvény szabályozza a különleges bánásmód alkalmazásának kötelező és mérlegelésen alapuló esetét is; előbbi csoportba tartozik a 18. életévet be nem töltött terhelt is, amely az Európa Tanács gyermekbarát igazságszolgáltatásáról szóló iránymutatásának rendelkezéseire is visszavezethetően került bele a magyar szabályozásba. Ilyen intézkedés például, hogy a tizennegyedik életévet be nem töltött terhelt csak hozzájárulásával szembesíthető, illetve, hogy a tizennyolcadik életévet be nem töltött terheltet érintő eljárási cselekményeken igazságügyi pszichológus szakértő is jelen lehet.¹⁸

Fontos még megemlíteni a törvényes képviselő eljárásban betöltött szerepét, aki a Be. 72. §-a alapján segítőként vehet részt és önálló eljárási jogokkal rendelkezik a védőhöz hasonló jogállással. A törvény alapján a törvényes képviselőnek jelenléti, észrevételezési, indítványtételi és jogorvoslati joga is van, tájékoztatják a terhelt idézéséről és értesítéséről, illetve az ügyben megszületett határozatokat vele is közlik.

3.3. A bizonyítás

A bizonyítás körében a korábbi szabályozáshoz képest hangsúlyosabbá válik a fiatakorúak elleni eljárásban - a pótmagánvád hiányában és a magánvádas eljárás ügyészi vádképviselettel történő lefolyására tekintettel - az ügyészség felelőssége, mert a Be. kifejezetten kimondja, hogy a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, beszerzésének indítványozása a vádlót terhelik. Indítvány hiányában a bíróság nem köteles a bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására sem. Az ügyészség ezen feladatát az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás külön nevesíti; eszerint a bizonyítással kapcsolatos ügyészi feladatok közé tartozik a bizonyítási eszközök teljes körű beszerzésének szorgalmazása.¹⁹ A Be. 163. § (4) bekezdés c) pontja alapján azonban azokat a tényeket nem kell bizonyítani, amelyek valóságát a vádló, a terhelt és a védő együttesen elfogadják.

A fiatakorúak elleni eljárásban a bizonyítás tehát speciális, hiszen olyan bizonyítási eszközök jelennek meg, melyek kifejezetten ezen eljárásban értelmezendők, sőt néhányuk beszerzését a Be.

¹⁸ Havasi Sára: i. m. 43. o.

¹⁹ Havasi Sára: i. m. 44. o.

kötelezően elő is írja. Ide tartozik a már fentebb említett környezettanulmány vagy a törvényes képviselő, illetve a gondozást ellátó más személy tanúvallomása.

A Be. 87. § (2) bekezdése alapján továbbá a tizennyolcadik életévet be nem töltött terhelt vallomása akkor sem ellenőrizhető műszeres vallomásellenőrzéssel, ha abba ő bele is egyezik.

A törvény több kötelező elemet is meghatároz az eljárás során és a bizonyítás körében, így például a Be. 679. §-a előírja a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság részére, hogy az eljárás során folyamatosan - kötelező jelleggel - vizsgálja, hogy a fiatakorúval kapcsolatban felmerül-e olyan körülmény, amely megalapozza a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben meghatározott jelzési kötelezettséget vagy hatósági eljárás kezdeményezésének kötelezettségét. A bizonyítás kötelező elemei közé tartozik, mint ahogy arról fentebb már volt szó, hogy a gyanúsított kihallgatást követően haladéktalanul be kell szerezni a környezettanulmányt, amely tartalmazza a fiatakorú veszélyeztetettségének bűnmegelőzési szempontú kockázatértékelését is.²⁰ A Be. tehát több bizonyítási eszköz kötelező beszerzését is előírja, ami a szabad bizonyítási rendszer elvének csak látszólag mond ellent, ugyanis az így beszerzett bizonyítási eszközök mérlegelése már a szabad bizonyítási rendszer ismérveinek megfelelően, szabad belátáson múlik.²¹

A Be. 683. § (1) bekezdése általános jelleggel előírja, hogy a bizonyításnak a fiatakorú sajátos szükségleteinek, környezetének megismerése szempontjából lényeges körülmények vizsgálatára, az egyéni értékelésre is kiterjedőnek kell lennie, amelynek eszközeit is felsorolja. Ezek közül a bizonyítási eszközök közül a környezettanulmány és a pártfogó felügyelői vélemény (vagy az összefoglalt pártfogó felügyelői vélemény) beszerzése kötelező, továbbá kötelező a tizenkettedik életévet betöltött, de a tizennegyedik életévet be nem töltött terhelt belátási képességének vizsgálata, amelyről a megalapozott gyanú közlését követően, jogszabályban meghatározottak szerint, haladéktalanul kell gondoskodni.²² A fiatakorú érettségének vagy értelmi fejlettségének szakértői vizsgálata opcionálisan is megjelenik a törvényben, ugyanis azt a tizennegyedik életévet betöltött terhelt esetén mérlegelés eredményeként is lehetővé teszi. A 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás 14. §-a alapján az ügyészség különösen akkor intézkedik a szakvélemény a szakvélemény beszerzése

²⁰ Be. 684. § (1) bekezdés

²¹ Havasi Sára: i. m. 45. o.

²² Be. 686. §

iránt, ha az a fiatalkorú személyiség szerkezetének, képességnormáinak, pszichés tulajdonságainak és a bűncselekményhez fűződő viszonyának maradéktalan feltárásához szükséges.²³

A fiatalkorúak elleni eljárásban a bizonyítás továbbá kiterjedtebb is. Ebben az eljárásban a valóság-hű tényállás tágabban értelmezendő, mert a 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás 12. §-a kiterjeszti a fiatalkorú személyiségre, életkörülményeire, életútjára és közvetlen környezetére vonatkozó tények felderítésére is. Ebből következően a bizonyítás tárgya is tágabb azon tényeknél, amelyek a büntető és büntető eljárási szabályok alkalmazásában és járulékos kérdésekben jelentősek, mert fiatalkorúak esetén - ahogy az már említésre került - a bizonyításnak a fiatalkorú sajátos szükségleteinek, környezetének megismerése szempontjából lényeges körülmények vizsgálatára is ki kell terjednie.²⁴

III.4. A nyomozás tartama

A Be. egyértelműen előírja, hogy a büntetőeljárást soron kívül kell lefolytatni, ha abban 18. életévet be nem töltött terhelt vesz részt, valamint, ha a terhelt személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés hatálya alatt áll.²⁵ Ezen rendelkezés jelenik meg a 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás azon rendelkezésében, amely szerint az ügyészségnek minden törvényes intézkedést meg kell tennie annak érdekében, hogy a tizennyolcadik életévet be nem töltött személyt érintő ügy soron kívül lefolytatásra kerülhessen, illetve törekednie kell arra, hogy a kényszerintézkedés a lehető legrövidebb ideig tartson.²⁶

A fiatalkorúak elleni büntető eljárásban a nyomozás határideje egyrésztől korlátozott, másrésztől azon belül annak maximális határideje a bűncselekmény különös részi tételéhez igazodóan differenciált. A Be. 351. § -ának (3) bekezdése alapján az általános szabályok szerint a nyomozás határideje a gyanúsított kihallgatástól számított két év, ezt a határidőt azonban a (4) bekezdés alapján az ügyészség egy alkalommal, legfeljebb hat hónappal meghosszabbíthatja. Ezzel szemben fiatalkorú terhelt esetében a Be. 687.§-ának (1) bekezdése alapján a fiatalkorú gyanúsított kihallgatásától számított egy éven belül be kell fejezni abban az esetben, ha a büntető eljárás a fiatalkorúval szemben öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt

²³ Havasi Sára: i. m. 45. o.

²⁴ Havasi Sára: i. m. 46. o.

²⁵ Be. 79. § (1) bekezdés a) és b) pontjai

²⁶ Havasi Sára: i. m. 47. o.

van folyamatban. E tartam meghosszabbítására ugyanakkor törvényes lehetőség nincs. Amennyiben a nyomozás öt évnél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény miatt folyik, a (2) bekezdés értelmében a nyomozás tartama az általános szabályok szerint két év, de ezen határidő már nem hosszabbítható meg. Mivel a külön eljárás rendelkezéseinek hatálya kiterjed arra a felnőttkorú terheltre is, akinek az ügye a fiatalkorú ügyével szorosan összefügg, a nyomozás tartamára vonatkozó eltérő szabályok ezekben az úgynevezett vegyes büntetőügyekben is érvényesülnek.²⁷

Kétségkívül a soron kívüli eljárást biztosító rendelkezéseknek garanciális oka van. A gyorsaság a büntetőeljárás célját is segíti, hiszen a tapasztalatok szerint a cselekmény elkövetésétől számítva időben minél közelebb hallgatják ki az érintett személyt, annál jobban emlékszik az eseményekre, annál pontosabb leírást tud adni a tényekről. Továbbá elvárás a fiatalkorúaknál azért is, hogy minél rövidebb ideig vegyenek részt a büntetőeljárásban.²⁸

A soronkívüliséget másrésztől indokolja az alkalmazott szankció minél magasabb határfokának elérése. Minél kevesebb idő telik ugyanis el a bűncselekmény elkövetése és a szankció kiszabása között, annál eredményesebb lehet a büntetés, az intézkedés.²⁹

IV. A fiatalkorúak letartóztatása - történeti áttekintés

A fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvénycikk (továbbiakban Fb.) a szülőknek, gyámoknak, gondnokoknak, felügyelőknek a gondozásuk, felügyeletük alatt álló kiskorúak ellen elkövetett vétségeket, kihágásokat a fiatalkorúak bíróságának hatáskörébe utalta. Az egyéni értékelés, a fiatalkorú terhelt személyiségjegyeinek, erkölcsi-értelmi-érzelmi fejlettségének, családi és lakókörnyezetének, társas kapcsolatainak és egyéb személyi körülményeinek feltárása az Fb.-től kezdve folyamatosan a büntetőügyek lényegi, központi szempontja volt. Ezért szerezték be az egyéni értékelés eszközeként a pártfogó tájékoztatását, a környezettanulmányt, a pártfogó felügyelői véleményt, valamint hallgatták ki tanúként a törvényes képviselőt, a pártfogó felügyelőt. A fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. törvényerejű rendelet (a továbbiakban az 1951-es tvr.) lehetőséget biztosított arra, hogy a

²⁷Herman Szilárd: Fiatalkorú a büntetőjog bírói gyakorlatában. Belügyi Szemle, 2020/10. 28. o.

²⁸Molnár Gábor Miklós: A büntetőeljárásban részt vevő személyek joggyakorlására vonatkozó általános szabályok. In: Belegi József (szerk.): Büntető eljárásjog - Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 210. o.

²⁹Bertaldó András: i. m. 77. o.

büntetőeljárásban pedagógust szakértőként hallgassanak ki. Megjelent azonban a büntetőügy politikai színezettsége is, mert a tanács oktatási osztályának a véleményét is be lehetett szerezni.³⁰

A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet (továbbiakban 1962-es Be.) lehetővé tette azt is, hogy a nyomozás során a fiatalkorú terhelt kihallgatásánál pszichológus legyen jelen. A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (továbbiakban 1973-as Be.) és a büntetőeljárásról szóló 1998. XIX. törvény (a továbbiakban 1998-as Be.) kötelező jelleggel fogalmazta meg, hogy a környezettanulmány mellett a fiatalkorú iskolai vagy munkahelyi jellemzését is be kell szerezni.³¹

Az alábbiakban annak bemutatása történik, hogy hogyan alakult az óvó-, védőintézkedések megtétele jogerős ítélet nélkül, illetve a fiatalkorúak jogainak korlátozása.

A letartóztatás egyetemes jogtörténeti gyökerei a római jogban is megtalálhatók voltak. Magyarországon a kora középkortól kezdve, az Aranybulla, majd később a Hármaskönyv alapján nemesek letartóztatására csak igen kivételesen kerülhetett sor, a nem nemesek ellen viszont szinte általánossá vált, amely azt eredményezte, hogy szinte elmosódott a letartóztatás és az ítélet alapján töltött büntetés között a különbség. Első írásos eljárási kódexünk, a Bp. (1896) egyetlen bűncselekmény esetén sem tette kötelezővé a vizsgálati fogságot, azt csak bíró rendelhette el, és a terhelt meghallgatása minden esetben kötelező volt.³²

Az Fb. e tekintetben szigorú szabályozásnak tekinthető. Így például a bíróság akkor is intézkedést rendelt el a fiatalkorúval szemben, ha a kiskorúak nem követtek el bűncselekményt ugyanakkor a környezetükben züllésnek indultak, az erkölcsi romlás veszélyének voltak kitéve, valamint akkor is, ha a bűncselekményt tizenkét éves koruk előtt követték el. Az Fb. a fiatalkorúak bíróságának hatáskörébe utalta a szülőknek, gyámoknak, felügyelőknek, gondnokoknak a felügyeletük alatt álló kiskorúak ellen elkövetett vétségeket, kihágásokat. Amennyiben ilyen körülmény felmerült, úgy a bíróság közölte az adatokat az árvaszékkel, a gyámhatóság pedig az atyai hatalmat megszüntethette, felfüggeszthette, vagy más intézkedéseket tehetett. A nevelés ellenőrzése érdekében pártfogó volt

³⁰Bertaldó András: i. m. 54. o.

³¹Bertaldó András: i. m. 54. o.

³²Tóth Mihály: A kényszerintézkedések. i.n.: Belovics Ervin - Tóth Mihály: Büntető eljárásjog. Hvg-orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013., 158-159.o.

kirendelhető. A fiatalok eltávolítható volt az általa megszokott bűnös környezetből, és őt más hozzátartozóra, egyéb személyre bízhatták, állami javítóintézetben, gyermekmenhelyen helyezhették el, ha a testi-szellemi fejlődése veszélyeztetett volt. Ilyen ügynevezett ideiglenes intézkedést a bíróságok - amelynek hatálya a büntetőeljárás idejére volt hatályos - akkor is elrendelhettek, ha a fiatalok rossz viselkedésével szemben a házi és az iskolai fegyelem eszközei már hatástalannak bizonyultak.³³

Az elfogott vagy bekísért fiatalokat haladéktalanul át kellett kísérni a fiatalok bíróságához; ez a soronkívüliséget jelentő szabály volt. Amennyiben azonban ez azonnal nem volt megoldható, akkor kivételesen fontos okból őt a rendőrség őrizetben tarthatta, de ennek időtartama a 48 órát nem haladhatta meg. Ha pedig a veszély természete, erkölcsi romlottsága, gondozásra alkalmas személy hiánya indokolta, akkor a bíróság legfeljebb tizenöt napig őrizetben tarthatta a bírósági fogház helyiségében. Az 1951-es törvényerejű rendeletben szabályozott előzetes letartóztatásnak és vizsgálati fogságnak nem volt helye. Ezen tvr. fogalmazta meg ugyanakkor az előzetes letartóztatásról, mint a személyi szabadságot legsúlyosabban korlátozó kényszerintézkedés fiatalokkal kapcsolatban történő alkalmazásáról szóló és gyakorlatilag a mai napig érvényes azon előírást, miszerint fiatalokkal szemben a többi feltétel fennállása esetén is csak akkor lehet ezt alkalmazni, ha a cselekmény különös súlya indokolja, vagy a fiatal az addigi környezetében nem hagyható. Ebben az esetben is el kellett azonban őket különíteni a felnőttektől. Ezeket a többletfeltételeket az 1962-es Be. változatlanul hagyta, azonban az 1973-as Be. a második esetkör kivételével, tovább szűkítette az előzetes letartóztatás alkalmazhatóságát, így tehát már nem lehetett indok a letartóztatásra, ha a fiatal az addigi környezetében nem volt hagyható. Ezt követően az 1973-as Be. módosítása a „különös súly” „különös tárgyi súlyra” korlátozta. Az 1998-as Be. a már megkezdett úton haladt tovább a szabályozásban, azzal, hogy részletezte az elrendelés és a fenntartás eljárási szabályait.³⁴

³³Bertaldó András: i. m. 54. o.

³⁴Bertaldó András: i. m. 55. o.

V. A fiatalkorúak letartóztatásának jogi szabályozása

A különböző nemzetközi dokumentumok, így például a Pekingi szabályok, az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye és a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról címet viselő EU irányelv is hangsúlyozzák, hogy a fiatalkorú gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása a lehető legrövidebb időtartamban és csak végső eszközként alkalmazható. A hatályos Be. ezen elvárás érvényesülését több, a fiatalkorúak letartóztatására vonatkozó garanciális jellegű szabállyal igyekszik megvalósítani. A további kényszerintézkedéseknél csak az őrizetbe vételnél és a bűnügyi felügyeletnél vannak a fiatalkorúakra vonatkozó speciális szabályok.³⁵

Mivel a fiatalkorúakra letartóztatás esetén irányadó konjunktív feltételei a fiatalkorúak esetén egy további feltétellel egészülnek ki, ezért a pontos kép érdekében először a letartóztatás általános szabályainak bemutatása történik meg.

A letartóztatás olyan kényszerintézkedés, amelyet mindig az érintett személy akarata ellenére foganatosítanak.

Tóth Mihály megfogalmazása szerint a „kényszerintézkedések olyan hatósági aktusok, amelyek a büntetőeljárás eredményessége vagy rendje érdekében törvényi felhatalmazás alapján állampolgári jogokat sértenek, illetve korlátoznak”.³⁶

Be. 276. § (1) Szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban a terhelttel szemben személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelésének, meghosszabbításának és fenntartásának akkor van helye, ha

a) a terhelt bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható vagy vele szemben vádat emeltek, és

b) a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés céljának eléréséhez ez szükséges, és az elérni kívánt cél más módon nem biztosítható.

(2) Személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés rendelhető el

³⁵ Dr. Nagy Alexandra - Nagyné dr. Gál Mónika. i. m. 64. o.

³⁶Belovics Ervin - Tóth Mihály: i. m. 153.o.

a) a terhelt jelenlétének biztosítása érdekében, ha

aa) megszökött, szökést kísérelt meg, vagy a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság elől elrejtőzött, illetve

ab) megalapozottan feltehető, hogy a büntetőeljárásban elérhetetlenné válna, így különösen megszökne, elrejtőzne,

b) a bizonyítás megnehezítésének vagy megghiúsításának megakadályozása érdekében, ha

ba) a terhelt a bizonyítás megghiúsítása érdekében a büntetőeljárásban részt vevő vagy más személyt megfélemlített, jogellenesen befolyásolt, vagy tárgyi bizonyítási eszközt, elektronikus adatot, vagy vagyonekobjás alá eső dolgot megsemmisített, meghamisított vagy elrejtett, illetve

bb) megalapozottan feltehető, hogy a terhelt a bizonyítást veszélyeztetné, így különösen a büntetőeljárásban részt vevő vagy más személyt megfélemlítene, jogellenesen befolyásolna, tárgyi bizonyítási eszközt, elektronikus adatot vagy vagyonekobjás alá eső dolgot megsemmisítene, meghamisítana vagy elrejtene,

c) a bűnisméltés lehetőségének megakadályozása érdekében, ha

ca) a terhelt a gyanúsított kihallgatását követően az eljárás tárgyát képező bűncselekményt folytatta, vagy a gyanúsított kihallgatását követően elkövetett újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt gyanúsítottként hallgatták ki, illetve

cb) megalapozottan feltehető, hogy a terhelt a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, az eljárás tárgyát képező bűncselekményt folytatná vagy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el.

Mint ahogy a Be. fent hivatkozott rendelkezéseiből is megállapítható, a törvényben megfogalmazott kényszerintézkedéseknek többféle célja lehet, így a büntető eljárás résztvevői vagy más személyek jelenlétének, illetve távollétének biztosítása, tárgyi bizonyítékok megszerzése, az eljárás rendjének fenntartása, az eljárás elhúzódsának megakadályozása vagy a büntető határozatok végrehajtásának biztosítása.

A Be. 272. §- a kényszerintézkedések között megkülönböztet személyi szabadságot érintő és nem érintő, valamint vagyont érintő kényszerintézkedéseket. A Be. 272. §-ának (2) bekezdése alapján személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések a következők: az őrizet, a távollattás, a bűnügyi felügyelet, a letartóztatás és az előzetes kényszergyógykezelés.

A letartóztatás is tehát büntetőeljárás kényszerintézkedés, mégpedig a legsúlyosabb, személyi szabadságot korlátozó intézkedés: a Be. 296. §-a értelmében a terhelt személyi szabadságának elvonása jogerős bírói ítélet nélkül, célja a büntetőeljárás sikerének biztosítása, újabb bűncselekmény elkövetésének megakadályozása. Fontos, hogy nem alkalmazható nevelés, az eljárás megkönnyítése, avagy a terhelt pszichikai befolyása végett.³⁷ Megjegyzendő, hogy a német szakirodalom apokrif letartóztatási okoknak nevezi azon törvényben nem szabályozott okokat, amelyek a letartóztatásról való döntés meghozatala során befolyásolják és akarva, vagy akaratlanul de hatnak az érvelési sorozatra. Ilyen törvénytelen oknak számít például a beismerés kicsikarása, a terhelt pszichikai befolyásolása, a letartóztatás előrehozott büntetésként való alkalmazása.³⁸

A letartóztatás hasonlít a szabadságvesztés büntetéshez, hiszen mindkettő a személyi szabadság elvonását jelenti, ugyanakkor fontos szabály, hogy a Btk. 92. § (1) bekezdése alapján az előzetes fogvatartás teljes idejét be kell számítani a kiszabott szabadságvesztésbe. Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy a letartóztatásnak sem felnőttkorúak, sem pedig fiatalkorúak esetén nem lehet előrehozott büntetés jellege. Általános alapelv, hogy a bűnösség bizonyításáig ártatlannak vélelmezett, bűncselekménnyel vádolt, illetve megalapozottan gyanúsítható személy csak akkor helyezhető az ítéletig letartóztatásba, ha az feltétlenül szükséges, ezért a letartóztatás mindig kivételes intézkedés, soha nem kötelező, és nem alkalmazható büntetési célokból.³⁹ Mindezt már a 19/1999. (VI. 25.) AB határozat is megfogalmazta a következők szerint: „a letartóztatás a legsúlyosabb személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedés, amely a büntetőigény hatékony érvényesítését, a büntetőeljárás sikerének biztosítását és a büntetés esetleges végrehajthatóságát célozza. Ezen alkotmányosan elismert célok sem indokolhatnak olyan törvényhozói álláspontot, amely a bírói mérlegelés kizárását indokolná, és erre a törvényhozó sem adhat felhatalmazást. ”Ezen alkotmánybírói határozat teljes egészében követi az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R/80/11. számú ajánlását az ítélethozatalt megelőző fogvatartás körében, ezen túlmenően azonban rögzíti az Ajánlás azt is, miszerint „az ítéletet megelőző őrizet nem rendelhető el, ha a

³⁷Herke Csongor: A személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések. in: Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, 2004., 310. o.

³⁸Dr. Bakonyi Mária Phd- dr. Habil. Bárándy GergelyPhd: A letartóztatás mint a vallomás befolyásolásának meg nem engedett módszere. Büntetőjogi szemle. 2020/1. sz. 5. o.

³⁹Dr. Bakonyi Mária - dr. Habil. Bárándy Gergely: i. m. 12. o.

szabadságelvönás nem állna arányban az állított bűncselekmény jellegével és a bűncselekményre alkalmazható büntetéssel”.⁴⁰

VI. A letartóztatás feltételei

Be. 277. § (4) Letartóztatás a terhelt jelenlétének biztosítása, a bizonyítás megnehezítésének vagy megghiúsításának megakadályozása, illetve a bűnisméltés megakadályozása érdekében rendelhető el, ha különösen

a) a bűncselekmény jellegére,

b) a nyomozás állására és érdekeire,

c) a terhelt személyi és családi körülményeire,

d) a terhelt és a büntetőeljárásban részt vevő vagy más személy viszonyára,

e) a terhelt büntetőeljárás előtt és az eljárás során tanúsított magatartására

tekintettel a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéssel elérni kívánt cél távoltartással, illetve bűnügyi felügyelettel nem biztosítható.

A letartóztatásnak vannak általános és különös feltételei. Míg az általános feltételek konjunktívak, addig a különösök vagylagos, alternatív feltételek. Utóbbiak a letartóztatási okok és a letartóztatást kizáró okok. A letartóztatás elrendeléséhez tehát az szükséges, hogy egyrésztől valamennyi általános feltétel együttesen fennálljon, és legalább egy különös ok is értelmezhető legyen, továbbá, ne álljon fenn kényszerintézkedést kizáró ok sem.⁴¹

A kényszerintézkedés általános - együttes - feltételei a következők: egyrésztől a nyomozást szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett bűncselekmény gyanúja miatt elrendelték, másrésztől fennáll a bűncselekmény elkövetésére vonatkozó megalapozott gyanú, melyet a gyanúsítottal közöltek is. E körben megjegyzendő, hogy az alapos gyanú fennállását, így az ügyész indítványát megalapozó bizonyítékokat, a gyanúsított és a védő által elmondottakat, az általuk benyújtott esetleges bizonyítási eszközöket a bíróság kizárólag a kényszerintézkedésben való állásfoglalás eldöntéséhez szükséges mértékben értékelheti, tényleges bizonyítást nem végezhet. Ennek oka, hogy a nyomozási bíró nem befolyásolhatja a nyomozás menetét, bizonyítási cselekményeket csupán elvégezhet, azonban nem rendelhet el. A vádemelést követően pedig a bíróság kizáró az ügydöntő

⁴⁰Belovics Ervin - Tóth Mihály: i. m. 160. o.

⁴¹ Tóth Mihály: i. m. 161. o.

határozata meghozatala, kihirdetése és indokolása során értékelheti a bizonyítékokat, de úgy, hogy ez nem lehet prejudikálás.⁴²

A Bács-Kiskun Megyei Bíróság Bkf.1995/93. számú határozata (BH 1994.17.) kimondta, hogy „a vádemelés előtti eljárásban az alapos gyanúnak, mint az előzetes letartóztatás ún. általános feltételének a meglétéhez elegendő annak valószínűsítése, hogy bűncselekmény történt és hogy annak elkövetője a gyanúsított”. A határozat indokolása ugyanakkor rámutatott arra is, hogy „a kényszerintézkedésekkel kapcsolatban a vádirat benyújtása előtti eljárásban az alapos gyanúnak - mint az előzetes letartóztatásún. általános feltételének - a meglétét az egyes bizonyítékok bizonyító erejének egybevetése nélkül kell tisztázni. Az alapos gyanú meglétéhez ugyanis nem szükséges bizonyosság, elegendő annak valószínűsítése, hogy bűncselekmény történt, és hogy annak elkövetője a gyanúsított.” Megállapítható tehát, mint ahogy azt a Baranya Megyei Bíróság a Bkf.226/1996. számú döntésében (BH. 1997.118.) kimondta: „A nyomozati szakban levő ügyben az előzetes letartóztatás törvényi feltételeinek a megállapítása során a bíróság a bizonyítékokat annyiban vizsgálhatja, hogy azok alapján a bűncselekményre vonatkozó alapos gyanú megállapítható-e; nincs azonban lehetősége az ellentétes bizonyítékok szembeállítására, a bizonyító erejük mérlegelésére és a valóságtartalmuk vizsgálatára” Mindez azonban a vádemelést követő bírósági eljárására is érvényes, nemcsak a nyomozati szakra.⁴³

A letartóztatás különös okai közül elég egynek fennállnia; a Be-hez fűzött Nagykommentár indokolása szerint ezen pozitív különös feltételek alapján a kényszerintézkedések, így a letartóztatás is három célt szolgálhatnak: a terhelt jelenlétének biztosítását, a bizonyítás megnehezítésének vagy megghiúsulásának megakadályozását vagy a bűnisméltés lehetőségének megakadályozását.

A Be. 276. § (2) bekezdésében szabályozott jelenlét biztosítása kapcsán fontos kiemelni, hogy az 1998-as Be. hozott változást a korábbi szemlélethez képest, így a szökés, elrejtőzés veszélye megítélése kapcsán. Önmagában ugyanis nem az elrejtőzés veszélyét kell a letartóztatást megalapozó oknak tekinteni, így ezen okra hivatkozással csak akkor rendelhető el bármely kényszerintézkedés, így letartóztatás is, ha megalapozottan lehet következtetni arra, hogy a terhelt jelenléte az eljárási

⁴² Tóth Mihály: i. m. 161-162. o.

⁴³Tóth Mihály: i. m. 162. o.

cselekményeknél másképp nem biztosítható. Erre tehát szökés, elrejtőzés vagy más ok fennállta esetén lehet következtetni.⁴⁴ A Be.-hez fűzött Nagykommentár szerint önmagában nem tekinthető a hatóság előli megszökésnek, ha a terhelt lakóhelyet vagy munkahelyet váltott, de ugyanígy önmagában nem alapozza meg a büntetőeljárásból való kivonás érdekében való megszökést az sem, ha a terhelt nem jelenik meg szabályszerű idézésre, hiszen később kimentheti magát. Nem szükséges, hogy már a terhelt szökését megelőzően megindítsák a büntetőeljárást, csak annak kell látszania belőle, hogy azt az eljárás alóli kivonása érdekében tette. A szökési cselekmény következménye alól a terhelt mentesítheti is magát, ha utóbb saját maga önkéntesen jelentkezik a hatóság előtt. A Kommentár példája szerint nem lehet önkéntes a jelentkezés, ha a rendőrség elől megszökött terhelt búvóhelyét a rendőrség körbeveszi, majd felszólításra - rendőri erőszak alkalmazása nélkül - előjön onnan.

Fiatalkorú esetén nyilvánvalóan a jelenlét biztosítását életkörülményeiből adódóan körültekintőbben kell értelmezni. Így mérlegelni kell a személyes körülményeit, azt, hogy családban nevelkedik-e. Nyilvánvalóan sokkal kisebb a szökés, elrejtőzés veszélye, ha a fiatalkorú rendezett családi környezetben nevelkedik, szemben azzal, ha már eleve gyermekotthonban él, tanulmányokat nem folytat, szakképzettséggel, munkahellyel nem rendelkezik. Ezekben az esetekben lényegében nincs vesztenivalója, így sokkal inkább fennáll a büntetőeljárásból való kivonásnak az esélye. Itt jegyzendő meg, hogy a Legfőbb Ügyészség által 2013-ban kiadott a gyermekkorúak és a fiatalkorúak bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről szóló tájékoztató szerint a 2012-es adatok alapján a bűnelkövetővé lett gyermekkorúak többsége, 75 %-a szülőkénel nevelkedik, tizedük nevelőotthonban él, és minden tizedik gyermeket nevel egyedül a szülője. A fennmaradó kisebbség testvérnél, nagyszülőnél, gyámnál él. A fiatalkorú elkövetőknek ugyanakkor már csak a 62 %-a él teljes családban, ötödüket csak az egyik szülő neveli, 12,23 %-uk nevelőotthonban él. A fennmaradó kisebbség testvérnél, nagyszülőnél, gyámnál lakik.⁴⁵

A törvényi feltételek fennállta esetén is ugyanakkor vannak, akik szerint egyik esetben sem támogatható a letartóztatás, mert a szükségesség-arányosság elvének jobban megfelel más kényszerintézkedés, az elektronikus nyomkövető eszközzel ellenőrzött bűnügyi felügyelet, azaz a

⁴⁴ Tóth Mihály: i. m. 163. o.

⁴⁵Bertaldó András: i. m. 90. o.

korább Be. által ismert házi őrizet, illetve lakhelyelhagyási tilalom. Amennyiben a fiatalkorú napi rendszerességgel közoktatásban vesz részt, sokkal célszerűbb a korábbi lakhelyelhagyási tilalomnak megfelelő bűnügyi felügyelet, hiszen ez teszi lehetővé az iskolába járást, figyelemmel arra is, hogy a fiatalkorú oktatása, nevelése a büntetőeljárásban is elsődleges cél. A letartóztatást továbbá nemcsak a bűnügyi felügyelet, az óvadék is kiválthatja.⁴⁶

A családi környezet szerepe és annak vizsgálata fiatalkorú esetében különösen jelentős. Ennek feltárásában egyrészt a környezettanulmány és a párfogó felügyelői vélemény segít, másrészt figyelembe kell venni a fiatalkorúval együtt élő személyek vonatkozásában a büntető és a szabálysértési nyilvántartás adatszolgáltatását, azaz azt, hogy ezen adatok milyen személyben rejlő társadalomra veszélyességet mutatnak. Amennyiben ugyanis a családi környezet megfelelő, akkor még különös tárgyi súly esetén is el lehet tekinteni a letartóztatástól. Ugyanakkor amennyiben a feltárt adatok alapján a családi környezet nem alkalmas a speciális prevencióra, valóban szóba jöhet a letartóztatás. Ugyancsak ez a helyzet akkor, ha ugyan a különös tárgyi súly nem áll fenn, viszont a büntető nyilvántartás adatai alapján megállapítható, hogy a fiatalkorú életvitelszerűen követ el bűncselekményeket.⁴⁷

A Be. 276. § (2) bekezdésének a) pontjának aa) alpontja már könnyebben értelmezhető, hiszen ezen különös ok akkor alapozhatja meg egyéb törvényes feltételek fennállása esetén a letartóztatást, ha utóbb következtek be olyan tények, amelyek objektíve megállapíthatóak, egyúttal indokolják a személyi szabadság elvonását. Ilyennek minősül, ha a terhelt megszökött vagy a büntetőügyekben eljáró hatóság elől elrejtőzött.

A letartóztatás különös okai közül a második nagyobb csoport hivatott szolgálni az eljárás sikerét. Az eljárás megghiúsításának vagy megnehezítésének veszélye elsősorban a felderítés akadályozását jelenti, ezért is szokták ezen letartóztatási okot kollúzióknak, illetve a kollúzió veszélyének nevezni.⁴⁸

A bizonyítás megnehezítésének vagy megghiúsításának megakadályozása, azaz a kollúzió is alapulhat tényeken, így a terhelt a bizonyítás megghiúsítása érdekében a büntetőeljárásban részt vevő vagy más

⁴⁶Bertaldó András: i. m. 91. o.

⁴⁷Bertaldó András: i. m. 91. o.

⁴⁸Herke Csongor: i. m. 315. o.

személyt megfélemlített, jogellenesen befolyásolt, vagy tárgyi bizonyítási eszközt, elektronikus adatot, vagy vagyonekbezés alá eső dolgot megsemmisített, meghamisított vagy elrejtett), illetve ezek megalapozott feltevésén. A legtöbb gyakorlati probléma a Be. 276. § b) pontjának bb) alpontjában szabályozott esetkörrel kapcsolatban merül fel, míg a b) pont ba) alpontja szerinti esetben esetlegesen az jelenthet gondot, ha a kollúziós cselekményt a terhelt nem a bizonyítás meghiúsítása érdekében fejtette ki, azonban a bíróság mégis e körben értékeli.⁴⁹ A Kommentár példaként hozza erre az esetet, amikor a terhelt egy családi veszekedés során éppen a bűncselekmény bizonyításánál később felhasználható tárgyat semmisíti meg, de ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy ezt a bizonyítás meghiúsítása érdekében tette.

A kollúzió veszélye már sokkal gondosabb mérlegelést igényel, hiszen az eljárás sikerének veszélyeztetése szinte minden nyomozás kezdetén fennáll. A bíróságnak pusztán általánosságban az eljárás meghiúsításának vagy megnehezítésének a veszélyére való utalása nem elegendő a letartóztatási ok fennállásához, hanem ahhoz valamely konkrét ok, körülmény megjelölése is szükséges, ezért az olyan indoklás törvényellenes, amelyet bármely más esetre is alkalmazni lehet. A bíróságnak ezért a végzésében meg kell egyértelműen jelölnie, hogy egyrészt mi utal arra, hogy a terhelt meg kívánja hiúsítani az eljárást, másrészt azt, hogy az eset objektív körülményei lehetővé teszik-e egyáltalán számára a meghiúsítást.⁵⁰ Amennyiben azonban a terhelt a törvényes jogával élve meghallgatásakor nem tesz vallomást, az önmagában nem nyújt következetes alapot arra, hogy a jövőben az eljárás meghiúsítására vagy megnehezítésére törekedne.⁵¹

Fiatalkorú esetén a bizonyítási eljárás megnehezítésének, meghiúsításának elkerülése már nem olyan egyszerű kérdés. Önmagában a tárgyi bizonyítási eszköz megsemmisítésének, elrejtésének elkerüléséhez ugyancsak elegendő lehet a letartóztatásnál enyhébb kényszerintézkedés, így például bűnügyi felügyelet, de akár távoltartás is, amely alapján a terhelt meghatározott személytől köteles magát távol tartani. Utóbbi kényszerintézkedés ugyanakkor például gyermekotthonban élő fiatalkorú esetén a gyermekotthon napirendje, kialakítása, felügyelete miatt nem biztos, hogy megoldható.⁵²

⁴⁹Be. Nagykommentár

⁵⁰Be. Nagykommentár

⁵¹Legfelsőbb Bíróság Bv.V.482/2001.

⁵²Bertaldó András: i. m. 92. o.

A Be. 276. §-ának (2) bekezdés c) pontjában szabályozott különös letartóztatási ok, a bűnismétlés lehetőségének megakadályozása, tényeken vagy feltételezésen alapulhat. Tényeken alapul az elrendelés, ha a terhelt a gyanúsított kihallgatását követően az eljárás tárgyát képező bűncselekményt folytatta vagy a gyanúsított kihallgatását követően elkövetett újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt gyanúsítottként hallgatták ki. Mindebből következően, ha az újabb, szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt a terhelt akkor követte el, amikor még ebben az ügyben nem hallgatták ki gyanúsítottként, akkor csak más okra hivatkozva rendelhető el a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés.⁵³ Bűnismétlés veszélyén alapul a kényszerintézkedés elrendelése például a vagyon elleni bűncselekmények elkövetőjével szemben, ha nem rendelkezik vagyonnal, állandó jövedelemmel, munkahellyel, és feltehető, hogy bűncselekmények elkövetéséből tartja fenn magát (például lopás); ha a gyanúsított a kihallgatás során beismeri a bűncselekmény elkövetését és további több rendbeli hasonló jellegű bűncselekmény elkövetésének a lehetősége áll fenn, vagy ha a terhelt büntetett előéletű, és ellene több eljárás van folyamatban.⁵⁴

Kevésbé lehetséges a bűnismétlés (veszélye) miatt a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedést elrendelni például, ha a terhelt a terhére rótt cselekményt elismerte és büntetlen előéletű vagy alkalomszerűség esetén (például közlekedési baleset okozása).⁵⁵

Fiatalkorú terheltek esetén is a bűnismétlés megakadályozásánál mindig a konkrét körülményeket kell vizsgálni. Itt is szóba jöhet alapvetően a letartóztatásnál enyhébb kényszerintézkedés, ugyanakkor a letartóztatás indokoltsága a bizonyítás megnehezítéséhez hasonlóan felmerülhet a gyermekotthonban, a lakótárs sérelmére elkövetett jelentős tárgyi súlyú bűncselekmény esetén. Amennyiben ez a bűncselekmény egy lakótárssal összefüggésben felmerülő egyedi konfliktusra vezethető vissza, megoldást jelenthet egy másik intézményben történő elhelyezés, kivéve, ha a cselekmény antiszociális megnyilvánulásaival vagy fékezhetetlen agresszivitásával kapcsolatos.⁵⁶

⁵³ Be. Nagykommentár

⁵⁴ Be. Nagykommentár

⁵⁵ Be. Nagykommentár

⁵⁶ Bertaló András: i. m. 92. o.

VII. A bűncselekmény különös tárgyi súlya, mint a fiatalkorúak letartóztatásának speciális feltétele

A Be. 688. §-ának (1) bekezdése értelmében a fiatalkorú letartóztatásának további speciális feltétele is van, így a Be. 276. § (2) bekezdésében megállapított okok esetében is csak akkor alkalmazható, ha az a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges.

A különös tárgyi súly fogalmát sem a Be., sem pedig más jogszabály nem határozza meg. A bírói gyakorlat szerint - általános szabály hiányában - vizsgálni kell a tárgyi és alanyi oldal ismérveit egyaránt, és ezeket összefüggésükben kell értékelni.⁵⁷ A különös tárgyi súly megítélésnek alapja elsősorban a különös részi tényállás törvényi tényállás tárgyi oldali ismérveit, másrészt pedig annak megvalósult tartalmához, a tényleges cselekmény elkövetési jellemzőihez kapcsolódik. Ide tartozik a bűncselekmény jellege, büntetési tétele, az elkövetés módja, továbbá összességében minden olyan körülmény, amely az elkövetéssel összefüggésben objektíve megállapítható vagy az eljárás adataiból egyébként kitűnik (pl. a cselekmény kirívóan erőszakos elkövetési módja, az okozott kár mértéke). Ezután kerülhet sor az alanyi oldal vizsgálatára, így az esetleges többes elkövetésre, az elkövetői minőségre vonatkozó adatok értékelésére és annak figyelembevételére is, hogy a terhelttel szemben előreláthatóan tényleges szabadságelvonással járó büntetés, azaz szabadságvesztés, vagy intézkedés (javítóintézeti nevelés) kerülhet-e kiszabásra. Az alanyi oldal tekintetében a terhelt előélete, életkora, személyisége és személyi körülményei értékelendők.⁵⁸ Fiatalkorú esetén különösen fontos lehet az enyhítő és súlyosító körülményeken túl a büntetéskiszabás egyéb szempontjai, így a fiatalkorú családi környezete, ezeket viszont nem lehet a jogalkotó által szabályozni sem.⁵⁹

Jellemzően az emberrablás, az üzletszerűen, bűnszövetségben, sorozatban elkövetett betöréses lopások, rablások, az erőszakos nemi bűncselekmények, valamint a kiemelkedő súlyú élet elleni cselekmények alapozhatják meg a különös tárgyi súlyt.⁶⁰

⁵⁷ Dr. Nagy Alexandra - Nagyné dr. Gál Mónika. i. m. 64. o.

⁵⁸ Herman Szilárd: i. m. 29. o.

⁵⁹ Bertaladó András: i. m. 82. o.

⁶⁰ Dr. Nagy Alexandra - Nagyné dr. Gál Mónika. i. m. 64. o.

Amíg tehát felnőttkorúaknál elég, ha a terhelt notóriusan távol marad az eljárási cselekményektől, és a letartóztatásnál enyhébb kényszerintézkedések nem vezetnek eredményre, addig a fiataloknál ez kevés, ha csekély fokú bűncselekményről van szó.⁶¹

Az alábbiakban néhány konkrét jogeseten keresztül⁶² - a felismerhetőség elkerülése érdekében a személyi adatok mellőzésével - kívánok példákat hozni arra, hogy az adott ügyben a bíróság a letartóztatást indokoltnak tartotta-e, továbbá a letartóztatás különös okai közül melyiket látta megállapíthatónak; két esetben még a régi Be. hatálya alatt történő döntéshozatalról volt szó.

Tekintettel arra, hogy a Zalaegerszegi Járásbíróság bírósági titkára vagyok, a konkrét ügyek is ezen bíróság által hozott döntések.

1.A Zalaegerszegi Járásbíróság az 5.Bny.105/2019/2. számú végzésével a fiatalok gyanúsított letartóztatását elrendelte és azt javítóintézetben rendelte végrehajtani. A végzés indokolása szerint a fiatalok megalapozottan gyanúsítható 2 rb., a Btk. 197. § (2) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő szexuális erőszak bűntettének elkövetésével. A gyanúsított 2019. április 18. napján 19-20 óra körüli időben a Zala Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat 1. számú lakásotthonának nappalijában - a gyanúsítotthoz hasonlóan a lakásotthonban élő két nevelt társát, gyermekkorú sértetteket arra utasította, hogy egymás nemi szervét a szájukba tegyék. A gyermekkorú sértettek - tartva a gyanúsított korábbiakban tapasztalt erőszakos fellépésétől - az utasításnak megfelelően - egymással a szexuális cselekményt elvégezték. E magatartásával a gyanúsított két tizenkettedik életévüket be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végeztetett.

A bíróság a letartóztatás - az ügyészi indítványtól részben eltérően - a bizonyítás megnehezítésének, megakadályozásának érdekében a Be. 277. § (4) bekezdés a), b), c), d) és e) pontjaiban foglalt okokból a Be. 276. § (2) bekezdés b) pont bb) alpont alapján rendelte el, ezen túlmenően a bűncselekmény különös tárgyi súlyát is megállapította, kiemelten értékelve a gyanúsításban közölt cselekmény bűncselekmény büntetési tételét: a Btk. 197. § (2) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő szexuális

⁶¹Bertaldó András: i. m. 81. o.

⁶² A Zalaegerszegi Törvényszék Elnökének engedélyével felhasznált jogesetek

erőszak büntette 5 évtől 10 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény. A végzés indokolása szerint a gyanúsított részbeni tagadásával a megalapozott gyanút a feljelentés, a tanúvallomások, a lefoglalásról szóló jegyzőkönyv, a rendőri jelentések és feljegyzés, az egyéb okirati bizonyítékok támasztják alá.

A bíróság a bizonyítás megnehezítését, megakadályozását is megállapíthatónak találta, ugyanis a gyanúsított lakásotthon neveltje. E körben értékelte a bíróság a fiataalkorúnak a lakásotthon kiskorú sértetteivel és további lehetséges gyermekkorú tanúkkal való viszonyát, a lakásotthon lakóinak jogellenes befolyásolása, tárgyi bizonyítási eszköz elrejtésének lehetőségét. A bíróság ugyanakkor az ügyészi indítványtól eltérően a bűnisméltés veszélyét nem találta megállapíthatónak. E körben a bíróság értékelte a fiataalkorú gyanúsított büntetlen előéletét, azt, hogy a helyi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat neveltje, elsőéves szakács tanuló, a 2019. április 24. napján kiadott lelet értelmében a gyanúsított egyéb kevert magatartás és emocionális zavarát, az aktivitás és a figyelem zavarait diagnosztizálta, továbbá azt is, hogy a gyanúsított terhére rótt cselekmények befejezettek.

A fiataalkorú a terhére rótt bűncselekmény elkövetésekor a 17. életévét betöltötte, ugyanakkor a letartóztatása elrendelésekor a 18. életévét még nem.

A gyanúsított az ügyben tartott ülésen saját maga adta elő, hogy bántalmazó környezetben élt, ahol még egy tál levest is lényegében sajnáltak tőle, így végül saját maga jelentkezett a rendőrségen a lakókörnyezetéből való kiemelésé érdekében. Az ügygondnoka és védője nyilatkozata szerint ugyan vannak tanulási problémái, ugyanakkor igazolt labdarúgó, másfél éve párkapcsolatban él, jövedelme, vagyona nincs.

Az ügyben a gyanúsított védője és törvényes képviselője fellebbezése folytán - amely a gyanúsított szabadlábra helyezésére irányult - eljárta Zalaegerszegi Törvényszék a Bnyf.25/2019/3. számú végzésével az elsőfokú végzést megváltoztatta, a letartóztatást megszüntette és a gyanúsítottal szemben távoltartást rendelt el azzal, hogy a gyanúsított köteles magát mind a sértettektől, mind pedig az elkövetés helyétől távol tartani. Indokolása szerint a bizonyítási eljárás megnehezítésének, megakadályozásának veszélyének kiküszöbölésére elsősorban a gyanúsított és a büntetőeljárásban

részt vevő más személyek, különösen a sértettek viszonyára és a bűncselekmény jellegére tekintettel lehet indokolt a letartóztatás elrendelése. Jelen esetben azonban ezen különös letartóztatási ok nem állapítható meg, így a távoltartás az elsődleges, ugyanis a fiatalkorú gyanúsított a cselekmény elkövetését lényegében beismerte, saját maga készített felvételt a gyermekkorúakról, amelyet egy személlyel megosztott, így saját maga is hozzájárult ahhoz, hogy a cselekmény feltárható legyen. A gyanúsított lakóotthonban él, ugyanakkor állandó lakcíme a cselekmény elkövetési helyétől elkülönül. Nem tanúsított továbbá a cselekmény elkövetése óta olyan magatartást, amely az eljárás befolyásolására vagy annak szándékára utalna.

2.A Zalaegerszegi Járásbíróság a Bny.294/2017/2. számú végzésével a sértett sanyargatásával elkövetett személyi szabadság megsértésének büntette miatt indult ügyben a fiatalkorú gyanúsított előzetes letartóztatását elrendelte, amelyet javítóintézetben rendelt végrehajtani. A végzés indokolása szerint a gyanúsított cselekménye a Btk. 194. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés c) pontja szerint minősülő sértett sanyargatásával elkövetett személyi szabadság megsértése büntetnének megállapítására alkalmas. „2017. december 2. napján 22 óra körüli időben a gyanúsítottat Nagykanizsán, a Csengery utcai lakásán felkeresték ismerősei, H. F. és B. I. A lakásban zenét hallgattak, számítógépeztek, illetve mindhárman füves cigarettát szívtak. Hajnalban - pontosan meg nem határozható időpontban - H. F. elhagyta a lakást, ekkor B. I. és a gyanúsított maradtak a szobában. A gyanúsított viselkedése a cigaretta hatására megváltozott. Először a nadrágjából kihúzott szíjjal több alkalommal megütötte B. I.-t, majd ismeretlen helyről elővett egy bilincset, melynek egyik felét a sértett jobb lábára, másik felét a jobb kezére tette.

A fk. gyanúsított és a sértett között dulakodás alakult ki, melynek során fk. gyanúsított fojtogatta a sértettet, közben a sértett nyakán és karján lévő láncok is elszakadtak. B. I. telefonon segítséget akart hívni, a gyanúsított ekkor elvette tőle a készüléket és olyan erővel vágta a földhöz, hogy az szétesett.

H. F. kb. 2 óra múlva, a reggeli órákban tért vissza a helyszínre, ekkor B. I.-ről már levette a gyanúsított a bilincset, a sértett és fk. gyanúsított veszekedtek. A gyanúsított ököllel több alkalommal megütötte B. I.-t, mire a sértett elkapta a gyanúsított nyakát és a földre kerültek. A gyanúsított a földön ököllel és egy hangfallyal több alkalommal megütötte B. I.-t, amikor H. F. és a gyanúsított

édesanyja -, aki a lakásban tartózkodott, - szétszedték őket. B. I. az ágyra ült, a gyanúsított a másik szobából egy szíjat hozott, amivel több alkalommal megütötte B. I.-t, majd ismét összebilincselte a sértett lábát és kezét, és közölte vele, hogy nem mehet sehová. Ezután ismét ütni akarta a sértettet, de H. F. ráborult és megakadályozta azt.

H. F. 16 óra körül egy közvetítő révén üzenetet küldött B. I. testvérének, B. K.-nak, hogy a testvérét fogva tartják, ezért ő ismerősével a helyszínre ment és a ház ablakát többször megütve követelte, engedjék el a nővérét. B. I. az ablakon át beszélt testvérével, a gyanúsított közben elbújt egy szobában, így a sértett el tudta hagyni a házat.”

A bíróság az ügyész indítványával egyezően megállapította, hogy a bűncselekmény különös tárgyi súlya fennáll (a cselekmény büntetési tétele 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztés volt), továbbá a fiatalkorú gyanúsított eddigi életvezetésére, az ellene folyamatban lévő büntetőeljárások számára figyelemmel alaposan tartani lehetett attól, hogy szabadlábon hagyása esetén újabb, szabadságvesztéssel büntetendő cselekményt követne el, illetve mivel tagadta a bűncselekmény elkövetését, a tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével a büntető eljárás sikerét megnehezítené vagy veszélyeztetné. A bíróság e körben értékelte, hogy a gyanúsított az általános iskolai tanulmányait nem fejezte be, magántanuló, azonban a tanórákon megjelenési kötelezettségének nem tesz eleget, hasznos tevékenységet nem folytat. Büntetlen előéletű, azonban intézkedés hatálya alatt áll és több büntetőeljárás van vele szemben folyamatban. A bíróság enyhébb kényszerintézkedés alkalmazását nem tartotta célszerűnek, mivel a bűncselekményt a fiatalkorú az otthonában követte el, továbbá házi őrizet vagy lakhelyelhagyási tilalom elrendelése mellett a tanúk befolyásolásának, megfélemlítésének a veszélye nem zárható ki.

A megalapozott gyanút a gyanúsított tagadásával szemben a hivatalos feljegyzés, szemléről készült jegyzőkönyv, rendőri jelentések, orvosi igazolás, a tanúvallomások és szembesítésről készült jegyzőkönyvek támasztották alá.

A fiatalkorú gyanúsított a cselekmény elkövetésekor a 16. életévét betöltötte, de a 18. életévét még nem, így a bíróság az előzetes letartóztatást javítóintézetben rendelte végrehajtani.

A fiatalkorú a nyomozási bíró előtt akként nyilatkozott, hogy az általános iskola 5.osztályát végezte el. Az édesanyja és volt barátnője tartja el. Nem dolgozik, szabadidejében feküdni, facebookozni szokott. Hivatkozása szerint nem szükséges az esti tanórákra bejárnia, elég, ha nyáron kétszer elmegy és akkor átengedik a vizsgákon. Hivatkozása szerint négy éve fogyaszt kábítószer, azonban nem függő, el van nélküle is.

A bíróság döntésével szemben a gyanúsított, védője és eseti gyámja is fellebbezést nyújtottak be enyhébb kényszerintézkedés elrendelése érdekében. A Zalaegerszegi Törvényszék, mint másodfokú bíróság a Bnyf.124/2017/3. számú végzésével az elsőfokú végzést helybenhagyta, az elsőfokú bíróság döntésének indokaival is egyetértett. Indokolása szerint a védelmi fellebbezések alaptalanok. Az elsőfokú bíróság indokoltan vonta le azt a következtetést, hogy a büntető eljárás jelenlegi szakaszában a gyanúsított előzetes letartóztatásával lehet elérni, hogy a bizonyítási eljárás eredményes lefolytatását ne nehezítse meg vagy veszélyeztesse, illetve a bűnisméltés kizárható legyen. Egyetértett az elsőfokú bíróság azon megállapításával is, hogy a gyanúsítottat terhelő bűncselekmény, a gyanúsításban foglalt elkövetési körülményekre figyelemmel, különös tárgyi súlyú.

Mivel a gyanúsított a gyanúsításban foglalt bűncselekményt próbára bocsátás alatt követte el, és ellene más bűncselekmény miatt tárgyalási szakban lévő büntetőeljárás van folyamatban, nem tanul, hasznos tevékenységet nem folytat, eddigi életvezetésére is figyelemmel okkal lehet tartani attól, hogy újabb bűncselekményt követne el, illetve - tagadására figyelemmel a tanúk befolyásolásával, vagy megfélemlítésével a büntetőeljárás sikerét nehezítené vagy veszélyeztetné. Ezért az alapos az elsőfokú bíróság azon következtetése, hogy a fiatalkorú gyanúsított terhére megállapíthatóak voltak a Be. 129. § (2) bekezdés c./ és d./ pontjában foglalt előzetes letartóztatási okok.

3.A Zalaegerszegi Járásbíróság a Bny.237/2016/2. számú végzésével a csoportosan, a bűncselekmény elhárítására fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett rablás büntette miatt indult büntetőügyben az I. és II. r. gyanúsítottak előzetes letartóztatását elrendelte, míg fk. III. r. gyanúsított előzetes letartóztatására irányuló ügyészi indítványt elutasította és a gyanúsított házi őrizetét rendelte el. Az előzetes letartóztatásokat javítóintézetben rendelte végrehajtani. A végzés indokolása szerint a gyanúsítottak 2016. október 2. napján este 22 óra és 22 óra 30 perc közötti időben Zalaegerszegen, a Platán soron gyalogoltak, amikor felfigyeltek a tejgyárral szembeni oldalon a kerékpárúton elektromos rokkantkocsival közlekedő sértettre. A sértettet látva a gyanúsítottak elhatározták, hogy megszerzik a sértett értékeit. Ennek érdekében nevezettek utána futottak a sértettnek és több alkalommal felszólították arra, hogy álljon meg. Miután az I. r. gyanúsított és társai az Arany János utca 67. számú házzal egy vonalban a Vizslapark mentén található kerékpárúton utolérték a sértettet, az I. r. gyanúsított a rokkantkocsi elé állt, útját állta a sértettnek, majd a kocsi elejét megfogta, miközben a fiatalok gyanúsítottak a kocsit hátul két oldalt megfogva felborították a benne ülő sértettel együtt. Ezt követően a magatehetetlen, súlyosan mozgáskorlátozott - a bal lábára teljesen béna, a jobb lábára mozgásában korlátozott - sértettől elvették a lába között tartott táskáját, majd futva távoztak a helyszínről. A támadás következtében a sértettnek testi sérülése nem keletkezett.

A sértett a tőle elvett válltászában tartotta ASUS típusú táblagépet, internet routerét és autós töltőjét, a műbőr pénztárcáját, benne 1 db 5.000 Ft-os, 2 db 2.000 Ft-os, 3 db 1.000 Ft-os bankjeggyel, céges és a saját nevére kiállított CIB Bank-os bankkártyákkal, további 1 db 10.000 Ft-os, 1 db 5.000 Ft-os, 1 db 1.000 Ft-os bankjeggyel, társadalombiztosítási kártyáját, két darab belépőjegyet továbbképzésre, bőr irattartóját, melyben benne volt a nevére kiállított személyazonosító igazolvány, a lakcímkártyája, a vezetői engedélye, az adókártyája, orvosi kamarai kártyája, több Egerszeg kártya, utazási kedvezményre jogosító okirat, klubkártya, a JTU-007 fsz-ú személygépkocsihoz kiállított forgalmi engedély, a személygépkocsi indítókulcsa, egy női nesseszer, naptárak, írószerek, kozmetikumok, tolltartó, benne pendrive-ok és egy Nokia nyomógombos, dupla sim kártyás mobiltelefon. A bűncselekmény elkövetésével a sértettnek kb. 170.000 Ft kára keletkezett. A terheltek az elvett készpénz egy részét ételre, italra költötték, a műszaki cikkeket

magukhoz vették, majd a táska tartalmának birtokával felhagytak. A nyomozó hatóság a terhelteket másnap kora hajnalban, illetve reggel elfogta.

A gyanúsítottak cselekménye a Btk. 365. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és a (3) bekezdés c) és g) pontjai szerint minősülő csoportosan, a bűncselekmény elhárítására fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett rablás büntetnének a megállapítására alkalmas.

A végzés indokolása szerint a megalapozott gyanút a bejelentés, a szemléről felvett jegyzőkönyv, a rendőri jelentések, az adatgyűjtési adatok, a lefoglalt kamerafelvételek adatai, a gyanúsítottaktól lefoglalt - elkövetéskor viselt - ruházat, a bűncselekmény során elvett, majd a nyomozó hatóság által megtalált tárgyak (készpénz, okiratok, személyes tárgyak, műszaki cikkek), tanúvallomások és a gyanúsítottai vallomások támasztják alá.

A fiatalkorú II. r. gyanúsított ugyan büntetlen előéletű, azonban korábban két alkalommal lopás vétsége, illetve új pszichoaktív anyaggal visszaélés vétsége miatt megrovásban részesült, egy alkalommal pedig lopás büntette és más bűncselekmény miatt két évre próbára bocsátották. Fenti cselekménnyel összefüggésben tartott ülés időpontjában lopás vétsége miatt volt nyomozás vele szemben folyamatban, továbbá kábítószer birtoklás vétsége miatt vele szemben a nyomozást felfüggesztették.

A III. r. gyanúsítottal szemben ugyanakkor jármű önkényes elvétele büntett kísérlete és más bűncselekmény miatt, valamint garázdaság és lopás vétsége miatt volt folyamatban büntetőeljárás.

A gyanúsítottak bejelentett lakcímmel rendelkeznek, és bejelentett munkahellyel, legális jövedelemmel egyikük sem rendelkezik. Az I. r. terhelt az elkövetést megelőző két hétben unokatestvérénel, fiatalkorú III. r. terhelnél lakott Zalaegerszegen. A II. r. terhelt egy zalaegerszegi Szakközépiskola és Szakiskola levelezős tanulója, és egy zalaegerszegi gyermekotthon neveltje. Saját nyilatkozata szerint is egy alkalommal megszökött az otthonból, de hivatkozása szerint az nem volt szándékos, azért történt, mert az anyukája dolgozott és nem volt olyan személy, aki az otthonba visszavinné.

Az ügyész a szökés, elrejtőzés, a bizonyítási eljárás megnehezítése és a bűnismétlés veszélye okán tartotta indokoltnak mindhárom gyanúsított vonatkozásában az előzetes letartóztatás elrendelését, azzal, hogy a terheltek vonatkozásában a bűncselekmény különös tárgyi súlya is fennforog.

A bíróság jelen ügyben a szökés, elrejtőzés veszélyét nem látta megállapíthatónak, álláspontja szerint a gyanúsítottaknak erre reális lehetőségük nincs, önmagában a cselekmény utáni magatartásuk ennek a veszélynek a megállapítására nem ad okot. Indokolása szerint a gyanúsítottak érdemben beismerő vallomást tettek, vallomásaikban lévő ellentmondások, illetve az egyes ingóságok további sorsa a bizonyítási eljárást lényegében nem befolyásolja. Fiatalkorú II. r. gyanúsított vonatkozásában a már befejezett eljárásokban alkalmazott joghátrányok semmilyen hatással nem jártak, így a bűnismétlés veszélyének kiküszöbölésére más módot nem látott, mint az előzetes letartóztatás elrendelését, ugyanakkor fiatalkorú III. r. gyanúsított vonatkozásában megállapította, hogy mozgási szabadságának korlátozásával ez a veszély kiküszöbölhető. A bíróság a II. r. gyanúsított vonatkozásában a bűncselekmény különös tárgy súlyát is megállapította (a cselekmény büntetési tétele 5-től 10 évig terjedő szabadságvesztés).

A végzésben szereplő cselekmény elkövetésekor a fiatalkorú I. r. gyanúsított gyermekotthonban élt és a 16. életévét betöltötte, míg fiatalkorú III. r. gyanúsított a cselekményt néhány hónappal 18. életévének betöltése előtt követte el, ezért a letartóztatást javítóintézetben rendelte végrehajtani.

Az elsőfokú bíróság végzése ellen az ügyész a III. r. gyanúsított vonatkozásában súlyosítás, előzetes letartóztatás elrendelése végett, míg I. és II. r. gyanúsítottak, védőik, valamint II. r. gyanúsított törvényes képviselője is enyhébb kényszerintézkedés végett jelentettek be fellebbezést, ugyanakkor a Zalaegerszegi Törvényszék, mint másodfokú bíróság a Bnyf.85/2016/3. számú végzésével az elsőfokú bíróság döntését helybenhagyta. Indokolása szerint az I. és II. r. gyanúsítottak a jelen ügyben terhükre rótt bűncselekményt próbára bocsátás hatálya alatt követték el, míg a II. r. gyanúsított vádemelés elhalasztásának hatálya alatt is áll. Velük szemben további büntető eljárások vannak folyamatban, I. r. gyanúsítottal bírósági és rendőrségi szakban, míg II. r. gyanúsított tekintetében rendőrségi szakban. A gyanúsítottak szökésére, elrejtőzésére reális lehetőség nincs, bejelentett lakcímmel rendelkeznek, ám bejelentett munkahellyel, jövedelemmel egyikük sem. Az elkövetés körülményeire tekintettel a

bizonyítási eljárás megnehezítésének oka sem áll fenn. Az I. és II. r. gyanúsítottakkal szemben indokolt az előzetes letartóztatás elrendelése a terhükre rótt igen súlyos bűncselekmény alapos gyanújára tekintettel és az alapján, hogy velük szemben már jogerősen befejezett büntetőeljárások vannak, azonban az azokban alkalmazott joghátrányok nem rendelkeztek kellő visszatartó erővel ahhoz, hogy őket újabb bűncselekmény elkövetésétől visszatartsák. A bűnismétlés veszélye ugyancsak fennáll. Ugyanakkor a III. r. gyanúsítottal szemben elegendő a mozgási szabadság korlátozásával járó házi őrizet alkalmazása, hiszen vele szemben jogerősen befejezett büntetőeljárás nincs.

Fenti jogesetek alapján is megállapítható, hogy a fiatalok elkövetők gyakran a vérszerinti családjukból kiemelve, gyermekotthonban nevelkednek, adott esetben szerhasználók is, ekként hátrányos helyzetűek. Egy esetben a fiatalok saját helyzetét is rendkívül sanyargatónak ítélte meg, ezért saját maga kérte a családból történő kiemelését. Az elkövetett cselekmény jellegét tekintve megjelenik a statisztikák szerinti is a leggyakrabban elkövetett cselekmények között szereplő vagyoni elleni erőszakos bűncselekmény.

A nyomozási bíró a fenti ügyekben értékelte az elkövetett cselekmény különös tárgyi súlyát, ugyanakkor valamennyi rendelkezésre bocsátott adat mellett nem minden esetben tartotta indokoltnak - az ügyészi indítványtól eltérően - a(z) (előzetes) letartóztatás elrendelését, sőt akad arra is példa, amikor a nyomozási bíró döntésével ellentétben a fellebbezés folytán eljáró másodfokú bíróság nem tartotta indokoltnak a letartóztatás elrendelését, és enyhébb kényszerintézkedést is elegendőnek tartott. Ezen jogesetek példáján keresztül is jól látható, hogy fiatalok esetén mennyire körültekintően kell megválasztani az arányos és egyúttal még elegendő kényszerintézkedést.

VIII. A letartóztatás tartama és foganatosításának helye

VIII.1. A letartóztatás tartama

A letartóztatás tartamára vonatkozó általános szabályokat a Be. a 297. és 298. §-okban szabályozza. Eszerint a vádemelés előtt elrendelt letartóztatás az elsőfokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig, de legfeljebb egy hónapig tart. Ez az időtartam az elrendeléstől számított

egy év elteltéig alkalmanként legfeljebb három hónappal, ezt követően legfeljebb két hónappal hosszabbítható meg. A letartóztatásnak azonban abszolút felső tartama (1-4 év) is van, amelyet a törvény a szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények büntetési tételének felső határa alapján határoz meg. Ezen szabályok alól a Be. 298. § (2) és (3) bekezdése szerint vannak kivételek, ugyanakkor a törvény a 298. § (4) bekezdésben meghatározza azon eseteket is, amikor a letartóztatás tartamának felső határa további egy évvel meghosszabbítható. Jellemzően ezek kiemelt súlyú bűncselekmények esetén, illetve a terhelti magatartásra visszavezethető okok.

Ehhez képest a fiatalkorúakra sokkal kedvezőbb szabályok vonatkoznak. A letartóztatás felső tartama a bűncselekmény elkövetésekor betöltött életkorhoz kapcsolódik. Annak a fiatalkorúnak a letartóztatása, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, legfeljebb egy évig, ha pedig a tizennegyedik életévét betöltötte, legfeljebb két évig tarthat. Ez alól kivétel az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott letartóztatás esete, továbbá, ha a másodfokú vagy a harmadfokú bíróság hatályon kívül helyező végzése elleni fellebbezés elbírálása iránti eljárás van folyamatban vagy hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárás van folyamatban.⁶³

VIII.2. A letartóztatás foganatosításának helye

A fiatalkorú letartóztatását javítóintézetben vagy büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. A letartóztatás végrehajtási helyének meghatározásáról ugyanakkor nem a Be., hanem a büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban Bv.tv.) 413-415 §-ai rendelkeznek.

Fiatalkorú esetén tehát további végrehajtási helyként jelenik meg a felnőttkorúakhoz képest a javítóintézet, mindezt az 1995. évi XLI. törvény tette lehetővé, amely korszerűsítette a javítóintézeti nevelés feltételeit is a New York-i Egyezmény és a hazai jogrendszer összhangjának megteremtése érdekében.⁶⁴

⁶³ Be. 688. § (1)-(5) bekezdések

⁶⁴ Havasi Sára: i. m. 51. o.

A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet 3. számú melléklete határozza meg, hogy a letartóztatást mely javítóintézetben lehet végrehajtani. Így lányok esetén a kijelölt intézet a Rákospalotai Javítóintézet és Speciális Gyermekotthon, míg fiúk esetében a Budapesti Javítóintézet, a Debreceni Javítóintézet és a Nagykanizsai Javítóintézet.

A Bv.tv. 413. § (1) bekezdése alapján fiatalkorú alatt érteni kell azt a tizennyolcadik életévét betöltött, de huszonegyedik életévét meg nem haladott terheltet is, akivel szemben fiatalkorú elleni büntetőeljárás indult.

A Bv.tv. a letartóztatásnak javítóintézetben történő végrehajtása kapcsán életkori sávokat határoz meg, e tekintetben minden esetben az elrendeléskori életkor az irányadó. Így annak a letartóztatása, aki az elrendeléskor a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, csak javítóintézetben hajtható végre; ez a szabály követi a Btk. azon rendelkezését, mely szerint azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható. A tizennyolcadik életévét betöltött, de a tizennyolcadik életévét be nem töltött terhelt letartóztatása elsődleges javítóintézetben, kivételesen büntetés-végrehajtási intézetben, a tizennyolcadik életévét betöltött, de a huszadik életévét be nem töltött terhelt letartóztatása elsődlegesen a büntetés-végrehajtási intézetben és kivételesen javítóintézetben, az elrendeléskor a huszadik életévét betöltötté pedig csak büntetés-végrehajtási intézetben hajtható végre.⁶⁵ A huszonegyedik életév betöltése nemcsak a szabadságvesztés és a javítóintézet, hanem a letartóztatás végrehajtására is kihatással bír, ugyanis a Bv.tv. 415. § (3) bekezdése értelmében amennyiben a javítóintézetben elhelyezett terhelt a letartóztatása alatt tölti be a huszonegyedik életévét, úgy a javítóintézet megkeresi a rendőrkapitányságot a terhelt büntetés-végrehajtási intézetbe történő átszállítása miatt.

Megállapítható tehát, hogy a tizennyolcadik életévét betöltött, de a huszadik életévét be nem töltött fiatalkorú letartóztatása esetén mérlegelést igényel a végrehajtás helyének kijelölése, amelynek keretében a Be. 688. § (3) bekezdése alapján a fiatalkorú személyiségének és a terhére rótt bűncselekmény jellegének vizsgálatára kerül sor. Ugyanakkor a bíróságnak e döntése nem tekinthető

⁶⁵ Bv.tv. 413. § (2) bekezdés

véglegesnek a tekintetben, hogy az ügyészség, a terhelt, a védő vagy a törvényes képviselő indítványára a végrehajtás helyét a bíróság később megváltoztathatja, sőt a vádemelést követően hivatalból is határozható róla.⁶⁶

A javítóintézetben fogatosított végrehajtás a fiatalkorú számára egyértelműen kedvezőbb, hiszen nemcsak az iskolai tanulmányokat tudja ezáltal folytatni, hanem a végrehajtás e módja csökkentheti a más elkövetők általi káros befolyásolás veszélyét.

Azon jogalkotói megoldás mögött, hogy életkor szerint határozza meg a végrehajtás helyét, az áll, hogy az életkor szerint hozzávetőleg homogén csoportok alakuljanak ki a javítóintézetekben és a büntetés-végrehajtási intézetekben, mert ezzel kívánja kiküszöbölni a fogva tartás azon káros hatásait, hogy a letartóztatottak között életkori, illetve fizikai erőviszonyok szerint alá-fölé rendeltségi helyzet alakuljon ki. Fiatalkorú esetén tizennyolc éves korig a nevelésnek, oktatásnak kell ráadásul előtérben állnia, ugyanakkor a jogalkalmazói tapasztalok szerint a javítóintézetekben is számos negatív hatás éri a többi fogvatartott irányából a fiatalkorút, ezért kérdéses, hogy el tudja-e érni a nevében rejlő célt.⁶⁷

Fentiekén túlmenően a fiatalkorú kivételesen rendőrségi fogdán is elhelyezhető. A fiatalkorú, az ügyészség rendelkezése alapján - a bíróságnak a letartóztatásról a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig - huszonnégy órát meg nem haladó tartamban - a bíróság egyidejű értesítésével - is elhelyezhető rendőrségi fogdában vagy büntetés-végrehajtási intézetben. A tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalkorú rendőrségi fogdában vagy büntetés-végrehajtási intézetben viszont nem helyezhető el.⁶⁸

A Bv.tv. több helyen is rendelkezik a letartóztatás végrehajtását érintő szeparációs szabályokról. Így a letartóztatás végrehajtása során - többek között - el kell különíteni a felnőtteket a fiatalkorúaktól⁶⁹.

⁶⁶ Be. 688. § (5) bekezdés

⁶⁷Bertaldó András: i. m. 88. o.

⁶⁸ Bv.tv. 413. § (7) bekezdés

⁶⁹ Bv.tv. 391. § (1) bekezdés

IX. Az EJEB gyakorlata

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatából levonható következtetés, hogy a bíróság igyekszik nagyon precízen vizsgálni, hogy a törvényben biztosított törvényes okok alapján került-e sor a letartóztatásra, illetve a letartóztatás meghosszabbítására. A strasbourgi bíróság esetjogában a szökés veszélye, az eljárás megghiúsításának veszélye, a bűnisméltés veszélye, a közrend védelme és a fogvatartott biztonsága a letartóztatás huzamosabb fenntartását megalapozó okok. A magyar szabályozásban utóbbi kettő nem szolgálhat alapul szabadságelvonásra, mert nincs ezen okokat megalapozó belső jogszabály.⁷⁰

Az EJEB szerint a letartóztatás elrendeléséről szóló határozat kellő indokoltságához szükséges, hogy az tartalmazza az összes fontos tény, illetve minden olyan tényezőt, amelyeken a határozat alapul. Nem lehetnek azok a határozatok törvényszerűek, amelyek csak a vonatkozó törvényhelyek felsorolását tartalmazzák.⁷¹

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének egyik eleme a személyi szabadság tiszteletben tartása, amelyet csak a valódi közérdek elve alapján lehet korlátozni, így akkor, ha a letartóztatás különös okai nyomósabbak ennél és az ártatlanság védelménél. Letartóztatást csak akkor lehet alkalmazni, ha a személyi szabadságot kisebb mértékben korlátozó kényszerintézkedés nem célravezető, ez az arányosság elvével összefüggésben az elvárás. Önmagában a vád súlyossága nem szolgálhat hosszan tartó letartóztatás alapjául, továbbá a bizonyítási tehet áthárítása is tiltott, azaz a terhelt nem köteles az ártatlanságát és a kényszerintézkedés indokolatlanságát bizonyítani. A letartóztatásról döntő eljárásnak tisztességesnek, gondosnak, törvényesnek kell lennie, úgy, hogy tartsa be a garanciákat, a fegyveregyenlőséget és tartalmazzon érdemi vizsgálatot.⁷²

A Nart kontra Törökország ügyben, 2008-ban az EJEB többek között kimondta, hogy a fiatalok letartóztatására a lehető legrövidebb ideig és akkor van lehetőség, ha az végső eszköz, továbbá őket

⁷⁰Dr. Bakonyi Mária Phd- dr. Habil. Bárándy Gergely Phd: i.m.: 7. o.

⁷¹Dr. Bakonyi Mária Phd- dr. Habil. Bárándy Gergely Phd: i.m.: 7. o.

⁷²Bertaldó András: i. m. 87. o.

külön erre a célra létrehozott intézményben kell elhelyezni. Ha erre nincs mód, akkor a helyzetüket és életkorukat szolgáló különös szabályokat kell hozni, biztosítani kell a pszichológiai, oktatási, szociális, vallási programokat.⁷³

A Güvec kontra Törökország ügyben megállapították, hogy az eljárás során kívüli lefolytatásának elvét sérti meg az állam, ha a fiatalok terhelten öt évig fogva tartják, elkülönítés nélkül, a felnőttekkel együtt, anélkül, hogy részére megfelelő jogi védekezést biztosítottak volna. Ebben az ügyben a fiatalok a kedvezőtlen ráhatások miatt több öngyilkossági kísérletet is végrehajtottak.⁷⁴

Végül a B kontra Magyarország ügyben mondta ki a strasbourgi bíróság, hogy a fogvatartottnak joga van megfelelő időben hozzáférnie azokhoz a bizonyítékokhoz, amelyekre egyrészt a vád hivatkozik a letartóztatás indokaként, másrészt azokhoz, amelyek a fogva tartás törvényességét cáfolhatják. Mindez a fegyveregyenlőség elve jegyében. Ezen ügyből is megállapítható, hogy a fiatalok védője akkor jár el helyesen, ha a bizonyítékokat megismeri, gyorsan reagál és a terhelten a kapcsolatot felveszi. Minden esetben igénybe kell vennie az iratbetekintés, a másolatkérés lehetőségét azért, hogy a fiatalok elkerülhessék a szabadságelvonást.⁷⁵

X. A fiatalokat érintő további kényszerintézkedések

Személyi szabadságot érintő kényszerintézkedés a letartóztatás mellett a fentebb már írtak szerint az őrizet, a távollátás, bünyügyi felügyelet, és az előzetes kényszergyógykezelés. Emellett vannak még vagyont érintő kényszerintézkedések is, így a kutatás, motozás, lefoglalás, zár alá vétel és az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tétele.

Jelen dolgozat szempontjából elsősorban a személyi szabadságot érintő, a letartóztatáson túlmenő kényszerintézkedésekkel kívánok foglalkozni olyan szempontból, hogy amennyiben vannak, akkor ezeknek melyek a fiatalokat érintő aspektusai, törvényben szabályozott eltérő rendelkezései.

⁷³Bertaldó András: i. m. 87. o.

⁷⁴Bertaldó András: i. m. 87-88.o.

⁷⁵Bertaldó András: i. m. 88. o.

Az őrizetet a Be. 274. §-a szabályozza, amelynek lényege, hogy csak határozott, maximum 72 óra időtartamban rendelhető el olyan személlyel szemben, akivel szemben szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja áll fenn. E gyanút alátámasztó különös ok lehet a tettenérés, ha a személyazonossága nem állapítható meg, továbbá, ha vele szemben személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelése valószínűsíthető, vagy ha a tárgyaláson rendzavarást követ el. A törvény által meghatározott időtartamon belül dönteni kell arról, hogy a letartóztatás, illetve más kényszerintézkedés feltételei fennállnak-e, így azt az ügyészség indítványozza-e. Ha a bíróság az indítványt elutasítja, a gyanúsítottat nyomban szabadon kell bocsátani.⁷⁶

A Be. garanciális szabályként tartalmazza, hogy az őrizet elrendeléséről és a fogva tartás helyéről legkésőbb nyolc órán belül értesíteni kell a gyanúsított által megjelölt nagykorú személyt, továbbá az őrizetet elrendelő bíróságnak, ügyészségnek, nyomozó hatóságnak gondoskodnia kell a gyanúsított felügyelet nélkül maradó kiskorú gyermeke, általa gondozott más személy elhelyezéséről, felügyelet nélkül maradó vagyonának, lakásának biztonságba helyezéséről.⁷⁷

A távoltartás a terhelt szabad kapcsolattartását, a szabad mozgáshoz és a lakóhely, illetve a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozza, de nem jár a személyi szabadság tényleges elvonásával. A távoltartás ugyanakkor a letartóztatás további alternatívája, hiszen a vádemelés előtt letartóztatás helyett távoltartás is elrendelhető, ugyanakkor a távoltartás a bűnügyi felügyelet mellett vagy ahelyett is elrendelhető.⁷⁸ Ezen kényszerintézkedés elrendelése esetén a bíróság magatartási szabályként írja elő, hogy a terhelt meghatározott személlyel ne lépjen kapcsolatba, illetve ettől a személytől tartsa távol magát. A bíróság e cél érdekében előírhatja, hogy a terhelt meghatározott lakást hagyjon el és onnan maradjon távol, illetve a távoltartással érintett személy tényleges tartózkodási helyétől, munkahelyétől, általa rendszeresen látogatott intézményektől vagy egyéb helytől tartsa magát távol.⁷⁹ Távoltartás a Be. 277. § (1) bekezdése alapján

⁷⁶ Be. 274. §

⁷⁷ Be. 275. §

⁷⁸ Be. 278. § (3) bekezdés

⁷⁹ Be. 280. § (2)-(3) bekezdései

a bizonyítás megnehezítésének vagy megghiúsításának, illetve a bűnisméltés megakadályozása érdekében rendelhető el, amennyiben utóbbi a sértett vonatkozásában állapítható meg.

A bűnügyi felügyelet a terhelt szabad mozgáshoz és a lakóhely, illetve a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogot korlátozza. Bűnügyi felügyelet elrendelése esetén a bíróság előírja, hogy a terhelt meghatározott területet, lakást, egyéb helyiséget intézményt vagy ahhoz tartozó bekerített helyet engedély nélkül ne hagyjon el, meghatározott jellegű nyilvános helyeket, nyilvános rendezvényeket vagy meghatározott, konkrét közterületet ne látogasson, illetve meghatározott időközönként és módon a rendőrség általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervénél jelentkezzen, azonban ezeken túl is további magatartási szabályokat írhat elő.⁸⁰

A bűnügyi felügyelet ugyancsak a letartóztatás egy további alternatívája, hiszen letartóztatás helyett is elrendelhető, emellett bűnügyi felügyelet mellett vagy helyett is előírható.⁸¹ E kényszerintézkedés hasonló célból rendelhető el, mint a távoltartás, ugyanakkor itt további célként jelenik meg a jelenlét biztosítása is.⁸²

A törvény alapján ugyanakkor mind a távoltartás, mind a bűnügyi felügyelet esetében az előírt magatartási szabályok megtartását biztosító intézkedés előírható, ezek a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz, valamint az óvadék. Utóbbi a bíróság által meghatározott pénzösszeg, amelynek összege nem lehet kevesebb mint ötszázezer forint.⁸³

Végül személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés az előzetes kényszergyógykezelés is, amely a kóros elmeállapotú terhelt vonatkozásában rendelhető el a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt, amelyre főszabály szerint a letartóztatás szabályait kell alkalmazni.⁸⁴

⁸⁰ Be. 281. § (1)-(2) bekezdései

⁸¹ Be. 278. § (3) bekezdés a) pont

⁸² Be. 277. § (2) bekezdés

⁸³ Be. 282. és 286. §-ai

⁸⁴ Be. 301. §

A fent említett, személyi szabadságot korlátozó további kényszerintézkedések tehát adott esetben alkalmazhatók fiatalkorúval szemben is - mint ahogy a fenti jogesetek bemutatásánál is látható volt erre példa -, ám minden esetben egyedileg kell mérlegelni, hogy mely kényszerintézkedés alkalmazása a legcélravezetőbb.

Ezen intézkedések kapcsán a Be. fiatalkorúakra vonatkozó fejezete eltérő szabályokat nem tartalmaz, itt is lényeges azonban, hogy a Be. 72. §-ának (2) bekezdése alapján a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható fiatalkorú törvényes képviselőjét tájékoztatni kell ezen személy idézéséről és értesítéséről, és valamennyi a védővel közölt határozatot vele is közölni kell. Fontos, hogy amennyiben a törvényes képviselő nem vehet részt az eljárásban, így a polgári jog szabályai szerint cselekvőképességgel nem rendelkező terheltnek nincs törvényes képviselője, avagy személye nem állapítható meg, továbbá aki jogai gyakorlásában akadályozva van vagy vele szemben kizárási ok áll fenn, akkor a fiatalkorú részére ügygondnokot kell kirendelni, akit a büntető eljárásban a törvényes képviselő jogállása illet meg. Kizárási ok, amely esetén a törvényes képviselőt azonnal fel kell menteni, ha a törvényes képviselő és az általa képviselt fiatalkorú érdekei ellentétesek, avagy megalapozottan feltehető, hogy a bűncselekményt a törvényes képviselő a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható fiatalkorúval együtt követte el.⁸⁵

Fontos kiemelni, hogy amennyiben az ügyészség távoltartást, avagy bűnügyi felügyelet elrendelését indítványozza, úgy a kényszerintézkedés célját biztosító, törvényben előírt korlátozást, illetve a magatartási szabályokat lehetőség szerint úgy kell megjelölni, hogy a fiatalkorú tanulmányaira, rendszeres munkavégzésére, illetve gyógykezelésére is figyelemmel kell lenni.⁸⁶

⁸⁵ Be. 73. §

⁸⁶ A fiatalkorúak büntetőügyeivel kapcsolatos ügyészségi szakfeladatok ellátásáról szóló 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás 17. § (8) bekezdése

XI. Összegzés

Jelen dolgozatban a legsúlyosabb személyi szabadságot érintő kényszerintézkedés, a letartóztatás főbb, fiatalkorúakat érintő szabályait kívántam bemutatni, röviden érintve a további személyi szabadságot korlátozó, kvázi alternatívaként szóba jöhető egyéb személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedéseket, illetve azoknak a fiatalkorúakat érintő aspektusait is. A letartóztatást érintő EJEB döntések és állásfoglalásokkapcsán is látható volt, hogy a cél az, hogy a fiatalkorúak vonatkozásában a lehető legszűkebb körre korlátozódjon ezen kényszerintézkedés alkalmazása, a jogelmélet és a magyar jogalkotó is emellett foglalt állást.

Fiatalkorúak esetén többletelvárás, hogy csak a bűncselekmény különös tárgyi súlya esetén lehet helye letartóztatásnak, ugyanakkor a bírói gyakorlatban nincs általános szabály a különös tárgyi súly meghatározására; e körben vizsgálni kell mind a tárgyi, mind az alanyi oldal ismérveit, és ezeket összefüggésükben kell értékelni. Kétségtelen, hogy ez a megoldási mód egyrészt előnyös, hiszen a jogalkalmazók számára kellő rugalmasságot biztosít, így azt, hogy az ügy összes körülményét mérlegelhessek döntésük meghozatalakor. Kiindulópont ugyanakkor a gyanúsításban szereplő bűncselekmény(ek) büntetési tételkerete(i), de ezen túl vizsgálni kell a büntetés kiszabás egyéb szempontjait, a fiatalkorú családi környezetét, a személyiségét, előéletét, melyeket nem lehet a jogalkotó által előre szabályozni.

Vannak olyan álláspontok, amelyek szerint célszerű lenne a különös tárgyi súly pontos tartalmát törvényi szinten szabályozni, ekként objektivizálni. Így meghatározásra kerülhetne fiatalkorúak esetén, hogy például az öt évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt elkövető fiatalkorúval szemben legyen lehetséges a letartóztatás elrendelése, hiszen a jogalkotó a vádemelés elhalasztásának vagy a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségét is ezen mértékhez köti, vagy például akkor lehessen még letartóztatást alkalmazni, ha a fiatalkorú a bűncselekményt üzletszerűen, bűnszövetségben vagy visszaesőként követte el.⁸⁷

⁸⁷ Dr. Nagy Alexandra - Nagyné dr. Gál Mónika. i. m. 65. o.

Nyilvánvalóan fenti kérdés akkor merül fel élesebben is, ha arra kell választ adni, hogy mi a teendő olyan esetben, ha csekély tárgyi súlyú bűncselekmény elkövetésével olyan fiatalkorú gyanúsítható megalapozottan, akinek kiemelt a személyében rejlő társadalomra veszélyesség. Ilyen esetben is elrendelhető a letartóztatás? Ez a megoldási mód nyilvánvalóan szembe megy nemcsak a hazai jogszabállyal, de a New-York-i Egyezményvel is.

Mindenképpen üdvözlendő az a cél, hogy a bűnözői karriert választó fiatalkorú társadalomra veszélyességére reagálni kell, ugyanakkor a megfelelő eszköz megválasztása a lényeg, mert ilyen esetben nemcsak a büntető eljárásjogi válasz lehet adekvát, hanem a közigazgatási jog eszköztárszereinek megfelelő alkalmazása, gyermekvédelmi intézkedés igénybevétele.⁸⁸

Álláspontom szerint nagyon fontos, hogy a nyomozási bíró határozata mindig kellően indokolt legyen. A Kúria 2016-os joggyakorlat elemzésében megállapította, hogy a bírók részéről többnyire elmaradt a különös tárgyi súlyra való hivatkozás, illetve annak indokolása.⁸⁹

Megítélésem szerint ugyan lehet érvelni, a különös tárgyi súly pontos törvényi meghatározása, és a jelenlegi szabályozási mód mellett egyaránt, ugyanakkor álláspontom szerint a lényeg a jelenleg hatályos jogszabályi környezetben mindig az, hogy az adott büntető ügyben a nyomozási bíró az összes körülményt mérlegelje és a törvényi keretek között meghatározott kényszerintézkedést alkalmazza úgy, hogy annak indoka - a törvény szövegének beidézésén túl - mindig egyértelmű legyen, azaz konkrétan adja indokát annak, hogy miért adott kényszerintézkedést látja jogszerűnek, egyúttal célravezetőnek is.

Nem gondolom, hogy minden esetben az esetlegesen fennálló jogalkalmazói problémákat újabb jogszabályokkal, illetve jogszabály módosítással lehet kezelni, illetve javítani. Nagyon fontos ugyanis a meglévő szabályok helyes és következetes alkalmazása, azzal, hogy a letartóztatás foganatosításával érintett befogadó helyek felkészültek legyenek a fiatalkorú fogadására, egyúttal az

⁸⁸Bertaldó András: i. m. 83. o.

⁸⁹ Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző Csoport, 2016.EI.II.JGY.B.2. 15. Összefoglaló a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedésekkel kapcsolatos joggyakorlat vizsgálatáról. Elérhető: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_7.pdf, letöltés ideje: 2023. április 24.

elhelyezés körülményei megfelelőek legyenek. A jelenlegi szabályozási mód fennmaradását segíti kétségtelenül azon jogszabályi rendelkezés is, miszerint a fiatalkorúval szemben a letartóztatást javítóintézetben is lehet fogatosítani.

A javítóintézetek mellett szól azon körülmény is, hogy ezen intézeteket nem jellemzi a büntetés-végrehajtási intézetek kapcsán gyakran emlegetett túlsúfoltság; a javítóintézetek átlagos kihasználtsága a letartóztatások esetében az Emberi Erőforrások Minisztériumának 2017. december 31-i adatokat tartalmazó adatközlése alapján hozzávetőleg 61 %-os volt.⁹⁰

⁹⁰ Havasi Sára: i. m. 54. o.

Felhasznált irodalom

- Bertaldó András: Fiatalkorú terheltek a büntetőeljárásban. WoltersKluwer Hungary Kft. Budapest, 2022.
- Schwarczenberger Hanna: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása. Belügyi Szemle. 2011/11. sz. 24. o.
- B/950 számú, A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2021. évi tevékenységéről. www.ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2022/10/ogy_beszamolo.2021.pdf.
- Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző Csoport, 2016.EI.II.JGY.B.2. 15. Összefoglaló a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedésekkel kapcsolatos joggyakorlat vizsgálatáról. Elérhető: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemen_y_7.pdf., utolsó letöltés: 2023. április 24.
- Havasi Sára: A letartóztatás és a nyomozás fiatalkorúakra vonatkozó sajátosságai az új Be. alapján. Ügyészségi Szemle. 2020/2.
- Herman Szilárd: Fiatalkorú a büntetőjog bírói gyakorlatában. Belügyi Szemle, 2020/10.
- Molnár Gábor Miklós: A büntetőeljárásban részt vevő személyek joggyakorlására vonatkozó általános szabályok. In: Belegi József (szerk.): Büntető eljárásjog - Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018,
- Dr. Nagy Alexandra - Nagyné dr. Gál Mónika: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás sajátosságai. Büntetőjog Szemle. 2018/1. szám
- Herke Csongor: A személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések. in: Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, 2004.
- Dr. Bakonyi Mária Phd- dr. Habil. Bárándy Gergely Phd: A letartóztatás mint a vallomás befolyásolásának meg nem engedett módszere. Büntetőjogi szemle. 2020/1. sz.
- Tóth Mihály: A kényszerintézkedések. i.n.: Belovics Ervin - Tóth Mihály: Büntető eljárásjog. Hvg-orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013.

Jogszabályok jegyzéke

- A büntető eljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.)
- A büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv.tv.)
- Rendeletek és utasítások:
- A nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet
- A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet
- A fiatalkorúak büntető ügyeivel kapcsolatos ügyészségi szakfeladatok ellátásáról szóló 11/2018. (VI.29.) LÜ utasítás
- Az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás